27. april 2011

Redegørelse om arbejde med vindmølleproduktion og anvendelse af styren på LM Wind Power

Perioden 1995 -1999

Arbejdstilsynet

Arbejdsskadestyrelsen

Indhold

1. **Baggrund for redegørelsen**

2. **Afgrænsning af redegørelsen**

3. **Sammenfatning og konklusion**

4. **LM Wind Power**

5. **Arbejdsmiljølovgivningen**

6. **Arbejdsmiljømæssige sikkerhedsforanstaltninger**

7. **Arbejdstilsynets tilsyn med det kemiske arbejdsmiljø på LM Wind Power**
   7.1. Rolles Møllevej 1, 6640 Lunderskov
   7.2. Skovgårdsvej 7, 6500 Vojens (Hammelev 1)
   7.3. Vinkelvej 3, 6600 Vejen
   7.4. Lysbjergvej 8, 6500 Vojens
   7.5. Vestre Stationsvej 47, 6621 Gesten
   7.6. Ole Rømers vej 25, 7000
   7.7. Hårup Bygade 23, 8600 Silkeborg
   7.8. Fundervej 24, 7442 Engesvang
   7.9. Havnepladsen 18, 5900 Rudkøbing
   7.10. Industrivej 4, 6580 Vamdrup
   7.11. Gemalvej 22, 5771 Stenstrup (Kirkeby)
   7.12 Drosselvej 2, 6640 Lunderskov
   7.13. Fabriksvej 5, 6640 Lunderskov
   7.14. Fabriksvej 6 – 8, 6000 Kolding
   7.15. Vingen 1, 6640 Lunderskov
   7.16. Jupitervej 6, 6000 Kolding
   7.17. Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med det kemiske arbejdsmiljø på LM Wind Power i perioden 1995 -1999

8. **Anmeldelse og anerkendelse af arbejdsskader vedrørende LM Wind Power**
   8.1. Indledning
   8.2. Antallet og fordelingen af anmeldte arbejdsskader for LM Wind Power
   8.3. Opdatering af tal for anmeldelser for perioden 2000-2010
   8.4. Arbejdsskadestyrelsens Taskforce
   8.5. Samlet oversigt over anmeldelser for perioden 1995-2011
   8.6. Foreløbig konklusion på anmeldte og anerkendte arbejdsskader vedrørende LM Wind Power

Bilagsoversigt

Bilag 1. Arbejdstilsynets reaktions- og tilsynsformer

Bilag 2. Mulige farer for sundhed ved polyesterstøbning og betingelser for anerkendelse af arbejdsskader relaterede hertil

1. Baggrund for redegørelsen

Berlingske Tidende og JyskeVestkysten bragte søndag den 20. februar 2011 flere artikler om arbejdsmiljøet hos LM Wind Power. Artiklerne er senere løbende fulgt op.

Det fremgik af artiklerne, at adskillige medarbejdere i årene 2001 - 2009 var udsat for styren under arbejdet med at fremstille vindmøllevinger. Tidligere medarbejdere udtalte, at det var almindeligt udbredt med symptomer og gener så som hovedpine, svimmelhed, hukommelsestab, åndenød, diarré, udslæt og bylder.

Ifølge artiklerne viste tilsynsdokumenter, at Arbejdstilsynet siden 1995 havde afgivet 35 påbud til virksomheden vedrørende det kemiske arbejdsmiljø, heraf 7 påbud i 2010, at overtrædelser af arbejdsmiljøloven havde ført til 6 bøder, i et tilfælde på 140.000 kr., og at virksomheden havde fået en rød smiley.

Endelig fremgik det af artiklerne, at Arbejdsskadestyrelsen i perioden 1995 – 2009 havde modtaget 859 anmeldelser om arbejdsulykker og sygdomme fra ansatte, hvoraf 371 sager var blevet anerkendt. Kun en mindre del af sagerne vedrørte dog styren.

Beskæftigelsesminister Inger Støjberg bad den 21. februar 2011 Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen om, at der blev udarbejdet en samlet redegørelse om sagen til Folketingets Arbejdsmarkedsudvalg. Redegørelsen udarbejdes successivt, efterhånden som tilsynsdokumenter foreligger fra Landsarkiverne og kan gennemgås.

Arbejdsmarkedsudvalget modtog den 8. marts 2011 en redegørelse om det kemiske arbejdsmiljø og eventuelle arbejdsskadesager som følge af udsættelse for styren på LM Wind Powers virksomheder for perioden 1. januar 2000 – 31. december 2010.

Beskæftigelsesministeren oplyste samtidigt, at Arbejdsmarkedsudvalget snarest ville modtage en redegørelse for perioden 1. januar 1995 – 31. december 1999. Derudover vil udvalget på et senere tidspunkt modtage en redegørelse for perioden 1978 – 1994.

Ministeren tilkendegav, at redegørelsen for 2000 – 2010 rejste en række spørgsmål om, hvorvidt myndighedernes indsats har været tilstrækkelig. Ministeren sendte derfor den 8. marts 2011et brev til Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen, hvori myndighederne blev bedt om at vurdere opfølgningen på problemerne på LM Wind Power samt foretage en samlet vurdering af, om der er behov for at ændre noget i lovgivningen for at kunne forebygge, at denne type sager opstår i fremtiden. Udvalget har modtaget kopi af dette brev.

Arbejdstilsynets og Arbejdsskadestyrelsens tilbagemelding på ministerens spørgsmål er sendt til Arbejdsmarkedsudvalget samtidigt med denne redegørelse.

2. Afgrænsning af redegørelsen

Redegørelsen dækker perioden 1. januar 1995 - 31. december 1999. I redegørelsen er der fokuseret på mulige kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger, der kan relateres til den vindmølleproduktion, hvor der anvendes styren. Ligesom der i gennemgangen af tilsynet på LM Wind Power er fokuseret på de tilsynsbesøg, der er relevante i forhold til styren. Redegørelsen omfatter ikke øvrige arbejdsmiljøforhold.

I undersøgelsen indgår Arbejdstilsynets tilsynsdokumenter, som kan henføres til 16 LM Wind Power afdelinger for årene 1995 – 1999. I redegørelsen indgår udelukkende virksomheder, som er registreret under LM Wind Power. Det er ikke muligt at søge registreringer på andre arbejdsgivere på LM Wind Power i årene før 2000. Arbejdstilsynet er i gang med at fremskaffe tilsynsdokumenter fra landsarkiverne for den resterende periode 1978 – 1994.

Redegørelsen omfatter derudover en gennemgang og analyse af anmeldte arbejdsskader til Arbejdsskadestyrelsen relateret til LM Wind Power, samt det kommende arbejde omkring behandling af eventuelle nye anmeldelser af arbejdsskader relateret til styren.

Arbejdsmarkedsudvalget modtager på et senere tidspunkt en redegørelse for tilsynet med det kemiske arbejdsmiljø og anmeldelse og anerkendelse af arbejdsskader på LM Wind Power afdelinger for perioden 1. januar 1978 – 31. december 1994.

3. Sammenfatning og konklusion

Beskæftigelsesministeren har den 21. februar 2011 på baggrund af artikler i Berlingske Tidende og JyskeVestkysten den 20. februar 2011 om det kemiske arbejdsmiljø på LM Wind Power bedt Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen om at udarbejde en redegørelse til Folketingets Arbejdsmarkedsudvalg.

I denne del af redegørelsen, der dækker perioden 1995 til og med 1999 gennemgås bl.a. følgende:
- Arbejdstilsynets tilsyn på LM Wind Power virksomheder
- Anmeldelse og anerkendelse af arbejdsskader for personer, der har arbejdet på LM Wind Power virksomheder.

Ifølge arbejdsmiljølovgivningen har arbejdsgiveren ansvaret for arbejdsmiljøet på virksomheden. Arbejdsgiveren har pligt til at sørge for, at arbejdsforholdene er sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarlige. Arbejdsgiveren skal sørge for, at der føres effektivt tilsyn med arbejdet, og gøre de ansatte bekendt med de ulykkes- og sundhedsfarer, der er forbundet med arbejdet. Arbejdsgiveren skal også sørge for, at de ansatte får den nødvendige oplæring og instruktion, så arbejdet kan udføres farefrit.

Efter lovgivningen må farlige kemiske stoffer kun anvendes på en måde, der effektivt sikrer de ansatte mod kemiske påvirkninger. Det betyder konkret, at hvis der er risiko for, at de ansatte under arbejdet bliver udsat for farlige stoffer som fx styren, skal virksomheden træffe beskyttelsesforanstaltninger fx i form af procesventilation. Såfremt dette ikke er tilstrækkeligt,

skal der anvendes personlige værnemidler i form af fx egnet åndedrætsværn. Arbejdsgiveren skal sørge for, at de ansatte bruger værnemidler under arbejdet.

Når virksomhederne overholder arbejdsmiljøreglerne, har de ansatte et sikkert og sundt arbejdsmiljø, også når de arbejder med farlige stoffer, som fx styren.

Denne redegørelse er baseret på en gennemgang af de tilsynsdokumenter, som Arbejdstilsynet har indhentet fra landsarkiverne, og som kan tilknyttes 16 LM Wind Power virksomheder samt på en gennemgang af de anmeldelser og anerkendelse af arbejdsskader, som Arbejdsskadestyrelsen har i egne registreringer.

Der er i redegørelsen taget udgangspunkt i 16 LM Wind Power virksomheder for perioden 1995-1999.

De 16 afdelinger er placeret på følgende adresser:

Rolles Møllevej 1, 6640 Lunderskov
Skovgårdsvej 7, 6500 Vojens (Hammelev 1)
Vinkelvej 3, 6600 Vejen
Lysbjergvej 8, 6500 Vojens
Vestre Stationsvej 47, 6621 Gesten
Ole Rømers vej 25, 7000
Hårup Bygade 23, 8600 Silkeborg
Fundervej 24, 7442 Engesvang
Havnepladsen 18, 5900 Rudkøbing
Industrivej 4, 6580 Vamdrup
Gemalvej 22, 5771 Stenstrup (Kirkeby)
Drosselvej 2, 6640 Lunderskov
Fabriksvej 5, 6640 Lunderskov
Fabriksvej 6 – 8, 6000 Kolding
Vingen 1, 6640 Lunderskov og
Jupitervej 6, 6000 Kolding

Gennemgangen af tilsynsdokumenter fra ovennævnte virksomheder viser, at Arbejdstilsynet har foretaget tilsynsbesøg og udført kontrol og vejledning i overensstemmelse med arbejdsmiljølovgivningen i denne periode. Det bemærkes, at Arbejdstilsynet i perioden 1997 – 1998 gennemførte en særlig polyester-/styrenkampagne i forhold til virksomheder, som håndterede og fremstillede glasfiberarmeret umættet polyester. Derfor har Arbejdstilsynet i denne periode haft særligt fokus på virksomheder, der foretager polyesterstøbning.

Der blev på flere af LM Wind Power virksomhederne konstateret kemiske arbejdsmiljøproblemer. Det viser, at virksomheden ikke levede op til dets arbejdsgiveransvar om sikring af et sikkert og sundt arbejdsmiljø. Dette har medført, at Arbejdstilsynet har afgivet i alt 85 reaktioner i form af 50 påbud samt 35 vejledninger i relation til de kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger, der var knyttet til polyesterstøbningsprocesser. Herudover har Arbejdstilsynet i flere omgange indstillet virksomheden til politiet til straf for overtrædelse af arbejdsmiljøloven i relation til kemi, herunder polyesterstøbning. Dette resulterede i bøder på henholdsvis 10.000 kr. og 20.000 kr.

I den samlede periode 1995 – 2010 har Arbejdstilsynet afgivet i alt 226 reaktioner, heraf 137 reaktioner i form af 81 påbud, 10 afgørelser om væsentlige arbejdsmiljøproblemer samt 46

vejledninger i relation til kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger fra polyesterstøbningsprocesser. Arbejdstilsynet har indstillet virksomheden til politiet til straf for overtrædelser af arbejdsmiljølovgivningen, hvilket ud over de ovennævnte bøder på 10.000 kr. og 20.000 kr. har resulteret i bøder på 30.000 kr., 62.500 kr. og 140. 000 kr.

Der er afgivet forholdsvis flere reaktioner i perioden 1995–1999 end i perioden 2000-2010. Det relativt højere antal reaktioner i perioden 1995-1999 skal imidlertid ses i sammenhæng med dels den særlige polyester-/styrenkampagne i 1997-1998 dels har der været tale om flere LM Wind Power afdelinger i perioden 1995-1999 end i perioden 2000-2010.

Arbejdsskadestyrelsen har i perioden fra 1995 til 1999 identificeret i alt 200 anmeldelser af arbejdsskader vedrørende LM Wind fra personer der er eller har været ansat på LM Wind Power. Power.

Anmeldelserne fordeler sig med 67 erhvervssygdomssager og 133 ulykkestilfælde.

Der er i perioden 1995 til 1999 anmeldt 67 tilfælde om mulige erhvervssygdomme, heraf er 15 anerkendt som arbejdsskader. Af disse relaterer 10 anerkendelser sig til kemiske påvirkninger. Kun en enkelt af de anerkendte erhvervssygdomme i denne periode relaterer sig direkte til styren.

Konklusion
Som det fremgår af redegørelsen, har der i perioden 1995-1999 været ført tilsyn med de 16 LM Wind Power virksomheder i overensstemmelse med arbejdsmiljølovgivningen.

Ligeledes har der gennem perioden været anmeldt erhvervsbetingede sygdomme og ulykker knyttet til det kemiske arbejdsmiljø.

4. LM Wind Power

LM Wind Power, tidligere LM Glasfiber A/S, er en større international virksomhed, der leverer komponenter til vindmølleindustrien.

Virksomheden beskæftiger sig med fremstilling af vinger og forme til vinger, bremseproduktion samt service og logistik. LM Wind Power har fremstillet vindmøllevinger i over 30 år og forme til vinger i over 20 år.

Vinger og forme produceres ved støbning i glasfiberarmeret polyester.

Virksomheden har hovedkvarter i Kolding og har fortsat vindmøllevingeproduktion på enkelte steder i Danmark. LM Wind Power har også fabrikker placeret i Canada, USA, Spanien, Polen, Indien og Kina. Virksomheden har ca. 4.500 medarbejdere ansat globalt.

5. Arbejdsmiljølovgivningen

Formålet med arbejdsmiljøloven er at skabe et sikkert og sundt arbejdsmiljø, og grundlag for, at virksomhederne selv kan løse sikkerheds og sundhedsspørgsmål med vejledning fra arbejdsmarkedets organisationer og vejledning og kontrol fra Arbejdstilsynet.

Arbejdsgiveren har ansvaret for arbejdsmiljøet på virksomheden. Det er arbejdsgiverens pligt at sørge for, at arbejdsforholdene er sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarlige. Arbejdsgiveren skal sørge for, at der føres effektivt tilsyn med arbejdet, og gøre de ansatte bekendt med de ulykkes og sundhedsfarer, der er forbundet med arbejdet. Arbejdsgiveren skal også sørge for, at de ansatte får den nødvendige oplæring og instruktion, så arbejdet kan udføres farefrit.

Efter lovgivningen må stoffer og materialer med egenskaber, der kan være farlige for de ansatte eller som i øvrigt kan forringe sikkerhed og sundhed, kun anvendes ved arbejdsprocesser og -metoder, der effektivt sikrer de ansatte mod ulykker og sygdomme.

Arbejdet i glasfibervirksomheder, herunder vindmølleproduktionsvirksomheder, er generelt reguleret ved Arbejdstilsynets bekendtgørelser om arbejdets udførelse, arbejdsstedets indretning, tekniske hjælpemidler og forskellige bekendtgørelser om stoffer og materialer.

Styren er omfattet af Arbejdstilsynets liste over stoffer, der anses for at være kræftfremkaldende, og er omfattet af særreguleringen i bekendtgørelse om foranstaltninger til forebyggelse af kræftrisikoen ved arbejde med stoffer og materialer (kræftbekendtgørelsen). Styren er opført på grænseværdilisten med en loftværdi på 25 ppm.

Der stilles således særligt strenge krav i arbejdsmiljøreglerne for arbejde med polyesterstøbning, hvor der er risiko for udsættelse for styren.

For polyesterstøbning gælder der bl.a. krav om:

- Afgrænsning og skiltning af arbejdsstedet
- Arbejdsstedet skal være adskilt fra andre arbejdssteder og kun ansatte, hvor arbejdet gør det nødvendigt, har adgang til arbejdsstedet
- Målinger
- Særlig uddannelse
- Anmeldelse til Arbejdstilsynet om ethvert arbejde med styren, herunder overvejelser om substitution af det farlige stof med et andet ikke farligt eller mindre farligt stof eller arbejdsproces

Ved arbejde med polyesterstøbning skal arbejdspladsen indrettes, så den lever op til kravene i bekendtgørelsen om faste arbejdssteders indretning, og desuden svarende til hvad der er god praksis i branchen eller andre brancher. Der skal anvendes arbejdsprocesser, arbejdsmetoder og værktøj, der udelukker eller begrænser udvikling af dampe og støv m.v. samt sprøjt og stænk. Arbejdspladserne skal være adskilt fra andet arbejde. Der skal være god hygiejne, ligesom der ikke må drikkes eller spises i arbejdslokalerne.

Der skal ved polyesterstøbearbejde bl.a. udføres personbårne målinger af luftens indhold af styren for de medarbejdere, som udfører støbning.

Ansatte, der støber eller spartler polyester, skal have en særlig uddannelse godkendt af Arbejdstilsynet.

Ved arbejde med polyesterstøbning skal virksomheden anmelde arbejdet til Arbejdstilsynet med en beskrivelse af arbejdsgange, processer, substitutionsovervejelser, sikkerhedsforanstaltninger, personlige værnemidler mv. Herudover skal virksomhederne anmelde alle uheld, hvor medarbejdere kan have været udsat for sundhedsfare fra styren, til Arbejdstilsynet.

6. Arbejdsmiljømæssige sikkerhedsforanstaltninger

Når virksomheden overholder arbejdsmiljøreglerne, har de ansatte et sikkert og sundt arbejdsmiljø, også når der arbejdes med farlige stoffer som fx styren. Arbejdsgiveren har ansvaret for, at de ansatte er beskyttede. Det er i skemaet nedenfor angivet, hvordan de ansatte skal være beskyttede under forskellige arbejdsprocesser med styren.

Møllevinger fremstilles af glasfiberarmeret polyester. I perioden 1995-1999 blev meget af polyesteren udlagt ved håndoplæg. Ved denne proces frigives styrendampe, og de ansatte skal derfor beskyttes dels med ventilation i rummet og dels ved at bære åndedrætsværn, beskyttelsesdragt og handsker.

Niveauet for beskyttelse af medarbejderne har været ens i perioden. I forbindelse med polyester-/styrenkampagnen "Styr på styrenen" i 1996-1997 udarbejdede Arbejdstilsynet nedenstående oversigt, som viser hvordan medarbejderne skal være beskyttet med personlige værnemidler i alle de forskellige arbejdssituationer, når arbejdet med styrenholdig polyester skal kunne udføres på en sikker måde. Ud over de personlige værnemidler er der krav om ventilation i arbejdsrummet afhængig af hvor meget styren, der afdampes fra den enkelte proces samt krav om procesventilation ved blandebord og ved rengøring af værktøj. Ved samtidig forekomst af styren og acetone eller lign. i produktionen skulle der anvendes luftforsynet åndedrætsværn.

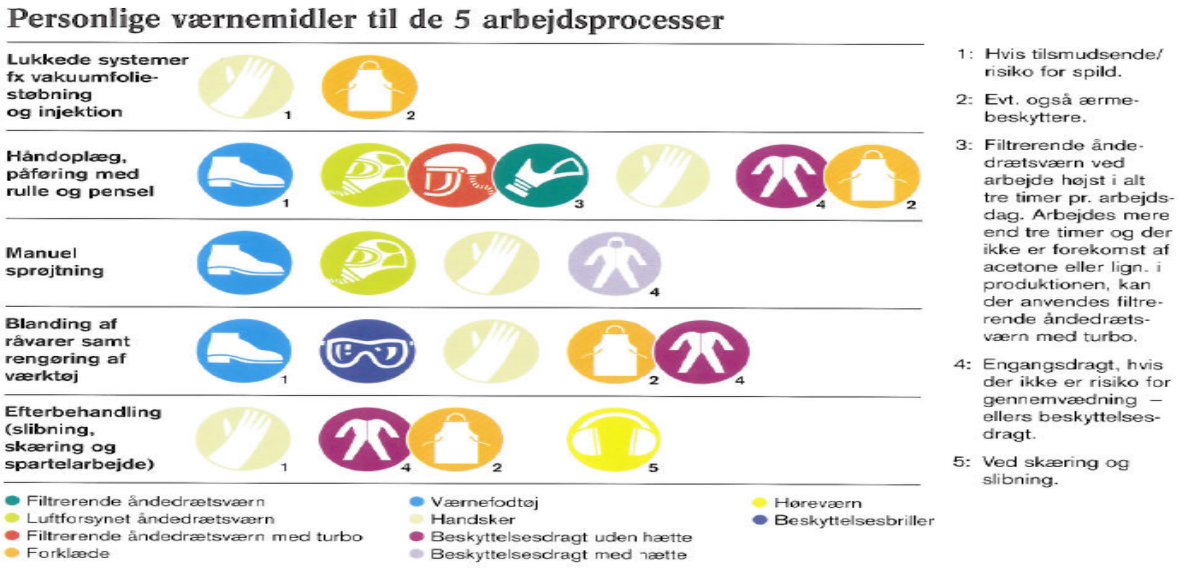

7. Arbejdstilsynets tilsyn med virksomhederne LM Wind Power

I perioden 1995-1999 har Arbejdstilsynet registreringer på 16 relevante LM Wind Power virksomheder. Der er tale om 11 afdelinger, som også indgik i redegørelsen for 2000- 2010. 2 afdelinger fra redegørelsen 2000 – 2010 eksisterede ikke i perioden 1995 – 1999 og er derfor ikke medtaget nedenfor. Herudover er der 5 ”nye” afdelinger, som ikke indgik i redegørelsen for 2000-2010, da de er ophørt inden 2000. I gennemgangen af tilsynet nedenfor er der fokuseret på de tilsynsbesøg, der er relevante i forhold til styren. Gennemgangen omfatter ikke øvrige arbejdsmiljøforhold.

7.1. Rolles Møllevej 1, 6640 Lunderskov

Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995, og den er stadig aktiv. Indtil 2001 var afdelingen virksomhedens hovedafdeling, og der var samtidig produktion af møllevinger i flere haller, herunder haller benævnt Støbehal 1, 2 og 3 samt bjælkerum. I 2001 flyttede hovedkontoret til Kolding, men der er stadig lidt aktivitet på adressen, bl.a. er der laboratorieaktiviteter.

Arbejdstilsynet foretog kontrolbesøg i januar 1995 vedrørende påbud fra 1993 om nedbringelse af styrenkoncentrationen og brug af åndedrætsværn i 3 produktionshaller. Påbuddet blev påklaget og fastholdt af direktoratet for Arbejdstilsynet, som dengang var klageinstans for kredsenes afgørelser. Klagesagen blev afsluttet med en afgørelse fra direktoratet i august 1994. Besøget i januar 1995 medførte en skriftlig indskærpelse af brug af åndedrætsværn, samt en bemærkning om manglende anmeldelse af virksomhedens arbejdsgange, -processer og -metoder m.v. i relation til styrenarbejde, jf. kræftbekendtgørelsen.

Efter Arbejdstilsynets besøg fremsendte virksomheden i februar 1995 flere BST-rapporter vedrørende eksponeringsmålinger samt en handlingsplan for nedbringelse af styrenkoncentrationen.

Ved besøg den 11. april 1995 afgav Arbejdstilsynet bl.a. påbud om åndedrætsværn mod påvirkning fra styren. Påbuddet vedrørende åndedrætsværn blev fulgt op ved efterfølgende besøg den 26. april 1995, hvor der blev afholdt et møde om en BST-rapport, udført på baggrund af påbud/direktoratsafgørelse i 1994, samt ovennævnte påbud vedrørende brug af åndedrætsværn. Virksomhedens konklusion på mødet var, at de ansatte skulle anvende åndedrætsværn ved støbeprocesser, men ikke ved andre processer (sidemandspåvirkning). Dette blev meddelt til Arbejdstilsynet og fastholdt ved virksomhedens fremsendelse af yderligere en BST-rapport i juni 1995. Sagen gav anledning til principielle overvejelser internt i Arbejdstilsynet og var også emne for en klagesag vedrørende tilsvarende påbud til afdelingerne i Gesten og Taulov (se nedenfor). Klagesagen blev afgjort i april 1997, hvilket resulterede i, at der skulle anvendes egnet filtrerende åndedrætsværn (og ikke friskluftforsynet), idet det blev forudsat, at der ikke forekom udsættelse for acetone.

I perioden 1997 - 1998 foretog Arbejdstilsynet 4 besøg i forbindelse med polyester-/styrenkampagnen. De to første besøg var i overensstemmelse med kampagneplanen orienterings- og vejledningsbesøg. Det tredje tilsynsbesøg medførte, at Arbejdstilsynet afgav 12 påbud og vejledninger omfattende 8 forhold. Af de 12 påbud handlede 8 om manglende eller utilstrækkelig ventilation ved forskellige arbejdsprocesser i produktionshallerne. De øvrige vedrørte substitution

af acetone, spisning i produktionen, kontrol af åndemiddelluft og akustik/ støj i sliberum. Af de 8 forhold i vejledningerne drejede 2 sig om manglende udsugning, 1 om brug af masker og 1 om manglende anmeldelse af styrenarbejde. De øvrige forhold vedrørte ikke kemiske påvirkninger.

Arbejdstilsynet foretog den 10. september 1998 kontrolbesøg hos virksomheden. Det blev konstateret, at 3 af ventilationspåbuddene samt substitutionspåbuddet ikke var efterkommet. Dette medførte tiltaleindstilling, som blev afsluttet med en bødevedtagelse på 140.000 kr. i januar 2000. Under samme besøg blev endvidere konstateret rod og uorden, som medførte risiko for faldulykker samt risiko for unødig påvirkning af styren. Arbejdstilsynet afgav et påbud i forbindelse med dette.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Rolles Møllevej 1, 6640 Lunderskov
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 22 tilsynsbesøg på virksomheden, hvoraf de 10 omfattede tilsyn med kemiske forhold. Arbejdstilsynet afgav 10 påbud og 4 vejledninger vedrørende unødig påvirkning af kemiske stoffer, hovedsageligt styren eller acetone. Derudover førte manglende efterkommelse af påbud i denne periode til politianmeldelse og en bøde på 140.000 kr. i januar 2000 (også nævnt i redegørelsen for perioden 2000-2010).

7.2. Skovgårdsvej 7, 6500 Vojens (Hammelev 1)
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995. Af sagsmaterialet fremgår, at Arbejdstilsynet i marts 2003 fik oplyst, at der ikke længere foregik arbejde med polyesterstøbning. Arbejde med polyesterstøbning blev dog genoptaget ca. 2005. Afdelingen blev lukket ned i 2009.

Arbejdstilsynet foretog den 25. august 1995 et tilsynsbesøg i afdelingen. På baggrund af besøget blev der den 11. oktober 1995 afgivet 5 påbud: påbud om brugsanvisninger for stoffer og materialer med frist til den 8. januar 1996, påbud om målerapport med frist til den 8. januar 1996, påbud i forbindelse med unødig påvirkning fra stoffer og materialer i støbehallen på baggrund af konstateringer om punktkilder med forurening fra styren og acetone med frist til den 1. december 1995, påbud om brug af polyesterfiller til støbekant på møllevinger med frist til den 1. februar 1996, samt påbud om manglende adskillelse mellem arbejdspladser (støbehallen og monteringshallen) på baggrund af konstatering af, at der mellem de to haller var en mere end 12 m^2 stor portåbning, hvorved dampe fra glasfiberstøbning kunne brede sig til monteringshallen. Virksomheden blev samtidig påbudt at træffe midlertidige foranstaltninger indtil varig løsning var fundet med frist til den 8. november 1995.

Virksomheden meldte den 3. januar 1996 tilbage, at der var udarbejdet arbejdspladsbrugsanvisninger,

Virksomheden meldte den 10. november 1995, at målinger var bestilt ved BST, og at de ville blive udført ultimo januar 1996. Virksomheden anmodede den 1. februar 1996 om fristudsættelse til marts 1996, da man kørte med nedsat produktion. Fristudsættelse blev meddelt fra Arbejdstilsynet, idet det vurderedes væsentligt, at målingerne blev foretaget under normale forhold.

Virksomheden meldte den 5. november 1995 tilbage, at der var tilsluttet udsugning til smørebord, opstillet acetoneskab med tilsluttet udsugning over aftapning for polyester, lavet renseskab med glasplade og tilslutning til udsugning for afrensning af værktøj med acetone, fjernet tønder og indskærpet overfor medarbejderne, at der ikke måtte forefindes polyester i åbne tønder uden for acetoneskabet. Det blev i øvrigt indskærpet, at medarbejderne skulle bruge den afsugning, der var til rådighed i området.

Virksomheden meldte den 1. november 1995 tilbage, at der var foretaget adskillelse med brandvæg og branddør i oktober 1995 og den 2. februar 1996, at der var sket en opdeling af hallen, således at finish foregik i den ene ende og montage i den anden ende.

Den 21. juni 1996 foretog Arbejdstilsynet et kontrolbesøg hos virksomheden. Det blev konstateret, at 4 påbud var efterkommet. For så vidt angik påbud om brug af polyesterfiller til støbekant på møllevinger blev det konstateret, at forholdene var ændret således, at montage og finish var fysisk adskilt. Det blev vurderet, at påbuddet var delvist efterkommet. Virksomheden anmodede den 31. juli 1996 om fristforlængelse på dette sidste påbud på baggrund af verserende sager vedrørende samme problemstilling i andre afdelinger. Fristen blev forlænget til den 1. september 1996. Under dette besøg afgav Arbejdstilsynet endvidere 1 vejledning angående ”diverse arbejdsmiljøforhold” (brugsanvisninger, målerapporter, styren, lim-maskiner og brug af turbomaske).

Den 21. august 1996 fremsendte virksomheden et brev, hvoraf det fremgik, at påbuddet om unødige påvirkninger ved brug af polyesterfiller ville blive anket til direktøren for Arbejdstilsynet. Klagesagen blev på trods af for sen indgivelse behandlet af direktoratet grundet uklarhed i regelsættet om polyesterstøbning. Direktoratet fastholdt den 2. april 1997 kredsens påbud og fastsatte efterkommelsesfristen til den 8. oktober 1997. Arbejdstilsynet afholdt et møde med virksomheden den 12. november 1997. En ny målerapport fra BST af den 8. november 1997 blev gennemgået. Det fremgår af referatet, at Arbejdstilsynet ikke længere vurderede udsættelsen for påvirkningen problematisk, hvorefter sagen blev henlagt.

Som led i polyster-/styrenkampagnen blev virksomheden besøgt den 16. juni 1997, hvor informationsmateriale blev udleveret. Virksomheden blev adviseret om efterfølgende kontrolbesøg efter 4 – 5 måneder. Kontrolbesøget blev udført den 12. november 1997 og gav ikke anledning til reaktioner.

Den 31. august 1998 besøgte Arbejdstilsynet virksomheden. Besøget gav anledning til påbud om unødig påvirkning fra stoffer og materialer i støbelokalet på baggrund af manglende brug af åndedrætsværn. Frist fastsat til den 8. oktober 1998. Der blev også afgivet 3 vejledninger om åbne porte i støbeafdelingen, rengøring af lim-maskiner samt brug af acetone i støbeafdelingen.

Tilbagemelding på påbuddet blev modtaget den 12. oktober 1998. Heraf fremgik det, at virksomheden som midlertidig løsning havde indført påbud om maske. Det fremgik endvidere, at der blev arbejdet på optimering af ventilationen. Tilbagemeldingen gav ikke anledning til yderligere bemærkninger fra Arbejdstilsynets side.

Den 20. april 1999 besigtigede Arbejdstilsynet ændringer foretaget på ventilationsanlæg i støbehallen.

Ved tilsynsbesøg den 29. september 1999 konstaterede Arbejdstilsynet manglende brug af åndedrætsværn. Da der var tale om en overtrædelse af klare og velkendte regler, og virksomheden tidligere havde fået et tilsvarende påbud, anmeldte Arbejdstilsynet virksomheden til politiet. Sagen blev afsluttet med en bøde på 30.000 kr. i april 2000. Arbejdstilsynet afgav under besøget den 29. september endvidere 2 vejledninger om henholdsvist at sikre de ansatte mod unødig påvirkning, idet det blev konstateret, at ansatte ofte bevægede sig mellem vingeformene, mens de havde klappet ansigtsskærmen på turbomasken op på hovedet, og om rengøring af sprøjtepistoler.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Skovgårdsvej 7, 6500 Vojens (Hammelev 1)
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 9 tilsynsbesøg. Der blev i alt afgivet 7 påbud og 6 vejledninger om kemiske påvirkninger. Arbejdstilsynet politianmeldte virksomheden for manglende brug af åndedrætsværn ved styrenarbejde afdelingen i 1999, hvilket gav anledning til en bøde på 30.000 kr. i april 2000 (også nævnt i redegørelsen for perioden 2000-2010).

7.3. Vinkelvej 3, 6600 Vejen
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995 og ophørte i 2004. Der blev arbejdet med polyesterstøbning. Det fremgår af notater i sagen, at støbningen ophørte i december 2002, og at afdelingen blev lukket primo 2003.

Arbejdstilsynet foretog et tilsynsbesøg hos virksomheden i januar 1995, hvor virksomheden var nystartet. Arbejdstilsynet afgav 5 påbud vedrørende kemiske påvirkninger: påbud om polyestertromler uden låg eller afsugning, påbud om manglende udsugning ved smørebord for polyester, påbud om manglende brug af åndedrætsværn ved polyesterbord og rengøring af værktøj med acetone, påbud om spande med acetone uden låg eller afsug samt påbud om dokumentationsmålinger. Der blev desuden givet 4 vejledninger vedrørende kemiske påvirkninger.

Virksomheden meldte tilbage, at processen ved polyestertromlerne var indkapslet og forsynet med udsugning, at der var udleveret åndedrætsværn ved polyesterbord, og at de ansatte var instrueret i brugen, samt at spandene var blevet forsynet med låg og blev opbevaret i skabe med udsugning.

Målinger blev udført og indsendt til Arbejdstilsynet i oktober 1995. Arbejdstilsynet accepterede målingerne med bemærkninger om visse mangler. Der blev samtidig stillet krav om brug af friskluftforsynet åndedrætsværn.

Ved kontrolbesøg i juni og september 1995 var forholdene vedrørende manglende udsugning ved smørebord for polyester ikke i orden, se nedenfor.

Der blev afholdt møde med virksomheden i februar 1995 vedrørende midlertidig støbning af glasfiberbjælker. Dette gav anledning til 1 vejledning med tilladelse til midlertidig produktion på visse betingelser.

Arbejdstilsynet foretog 2 tilsynsbesøg i juni 1995 på henholdsvis dag- og aftenholdet. Dette gav anledning til 1 påbud om brug af åndedrætsværn ved opblanding af styrenholdige polyesterfiller. Der blev desuden givet 4 vejledninger vedrørende diverse kemiske påvirkninger, herunder to med bemærkninger om, at eventuel konstatering af overtrædelser ville kunne medføre politi-anmeldelse.

Arbejdstilsynet foretog kontrolbesøg i september 1995. Ved besøget blev afgivet 3 påbud om manglende og utilfredsstillende ventilation ved støbning, manglende brug af åndedrætsværn ved støbning samt brug af en opløsningsmiddelholdig håndrens.

Virksomheden meldte tilbage, at ventilationen var etableret / forbedret, at alle medarbejdere brugte maske, og at ledelse og sikkerhedsrepræsentant kontrollerede det dagligt samt at håndrensemidlet var taget ud af brug.

Det blev ved besøget desuden konstateret, at der arbejdedes ved smørebord uden udsugning. Dette forhold var der afgivet påbud om i januar 1995, og det var indskærpet ved en vejledning i juni samme år. Virksomheden blev derfor politianmeldt for dette forhold, og i april 1996 blev virksomheden idømt en bøde på 20.000 kr.
Endelig blev der ved besøget afgivet 3 vejledninger vedrørende forskellige kemiske påvirkninger.

Ved besøg i september 1996 konstaterede Arbejdstilsynet styrendampe fra overløbsspande ved støbning, der medførte 1 påbud vedrørende unødig påvirkning. Der blev desuden givet 1 vejledning vedrørende afdampning ved limudlægning. Virksomheden meldte tilbage, at der var etableret udsugning begge steder. Ved kontrolbesøg ½ år senere var produktionen nedlagt.

Informationsbesøg i maj 1997 vedrørende polyester-/styrenkampagnen gav ikke anledning til reaktioner.

Arbejdstilsynet foretog besøg i november 1998, hvor det blev noteret, at virksomhedens produktion var startet op igen med nye ansatte. Der blev i den forbindelse afgivet 1 påbud vedrørende instruktion af ansatte, der ikke havde fuldført styrenkursus. Ifølge tilbagemeldingen fra virksomheden havde medarbejderne nu gennemført introduktionskursus.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Vinkelvej 3, 6600 Vejen
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 9 tilsynsbesøg på virksomheden. Arbejdstilsynet afgav i alt 24 reaktioner i form af 11 påbud og 13 vejledninger vedrørende kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger, der var knyttet til polyesterstøbeprocesser (heraf 1 påbud om instruktion og 1 om målinger). Manglende efterkommelse af et påbud medførte politianmeldelse og en bøde på 20.000 kr. i april 1996.

7.4. Lysbjergvej 8, 6500 Vojens, *(Hammelev 2)*
Afdelingen blev iflg. CVR-register oprettet den 1. januar 1999 og lukket i 2009. Herefter blev afdelingen startet igen i 2010. Den producerer stadig møllevinger samt udfører reparationer.

Arbejdstilsynet foretog tilsynsbesøg hos virksomheden den 4. november 1999, hvor der blev afgivet 6 påbud: påbud om advarselsskilte til støbehaller angående polyesterarbejde, påbud om kontrolanordning på procesudsugning i støbeafdeling for håndoplæg, påbud om manglende afsugning ved tappested for polyesterstøbning, påbud om manglende udsugning på møllevingers rodende ved limning og forstærkning af bjælker, påbud om manglende udsugning ved smøreborde i støbehal for håndoplæg samt strakspåbud om manglende brug af åndedrætsværn ved limning af bjælker på møllevinger. Der blev endvidere givet 2 vejledninger om brugsanvisninger på stoffer og materialer, herunder polyester samt brug af acetone på virksomheden i forbindelse med rensning af limmaskine og sprøjtepistoler.

Virksomheden meldte den 8. november 1999 tilbage på strakspåbuddet, som i øvrigt blev efterkommet under besøget. Tilbagemelding på alle påbuddene blev modtaget den 1. december 1999.

Arbejdstilsynet foretog kontrolbesøg den 1. december 1999, hvor tilbagemeldingerne blev kontrolleret og accepteret. Herudover blev der under kontrolbesøget givet 1 vejledning om unødig påvirkning af styren ved reparation af beskadigede vinger.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Lysbjergvej 8, 6500 Vojens, (Hammelev 2)
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995 -1999 i alt 3 tilsynsbesøg på virksomheden.
Arbejdstilsynet afgav 6 påbud og 3 vejledninger om kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger i relation til styrenarbejde.

7.5. Vestre Stationsvej 47, 6621 Gesten
Det fremgår hverken af CVR-registret eller Arbejdstilsynets arkiv, hvornår afdelingen blev oprettet. Afdelingen ophørte i 2002. Der blev produceret møllevinger.

Arbejdstilsynet foretog tilsynsbesøg den 10. januar 1995, hvor der blev givet 1 påbud om ventilation ved bord anvendt til påsmøring af polyester og 1 vejledning om brug af åndedrætsværn ved limning med polyester.

Der blev meldt tilbage på påbuddet den 1. marts 1995, og virksomheden blev kontrolbesøgt den 7. juni 1995, hvor løsningen blev accepteret.

På baggrund af besøg den 7. oktober 1994, hvor der blev arbejdet i lokaler med acetonespande uden låg eller afsug, anmeldte Arbejdstilsynet virksomheden til politiet den 8. marts 1995. En bøde på 10.000 kr. blev vedtaget den 18. maj 1995.

Arbejdstilsynet afgav ved besøg den 28. marts 1995 2 vejledninger om effektiv udsugning i bjælkeafdeling samt anvendelse af egnet åndedrætsværn ved slibearbejde i finishafdeling.

Ved tilsynsbesøg den 7. og 16. juni 1995 blev der givet 1 vejledning om afsugning ved smørebord i forbindelse med polyesterpåføring.

Arbejdstilsynet foretog besøg den 23. november 1998 på baggrund af en forgiftningsulykke i forbindelse med styrendampe, hvor der blev givet 1 påbud vedr. instruktion og oplæring i arbejdet, så det kunne udføres på farefri måde.
Virksomheden meldte tilbage den 4. december 1998, og der blev aflagt kontrolbesøg den 4. februar 1999, hvorefter løsningen blev accepteret.

Ved besøg den 4. februar 1999 blev der givet 1 vejledning om anvendelse af turboværn under arbejdet i støbeafdelingen.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Vestre Stationsvej 47, 6621 Gesten
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 15 tilsynsbesøg på virksomheden.
Arbejdstilsynet afgav 2 påbud og 5 vejledninger om kemiske arbejdsmiljøforhold. Endvidere fik virksomheden en bøde på 10.000 kr. i maj 1995.

7.6. Ole Rømers Vej 25, 7000 Fredericia (Taulov)
Ifølge CVR-register blev en virksomhed oprettet på adressen fra den 1. januar 1998, men virksomheden må have været registreret hos Arbejdstilsynet forinden dette tidspunkt. Virksomheden ophørte ifølge CVR-registret den 27. august 2001.

Arbejdstilsynet foretog tilsynsbesøg den 27. oktober 1995 og afgav påbud om etablering af effektiv mekanisk ventilation og brug af luftforsynet åndedrætsværn ved blanding og påsmøring med pensel af produktet Nordpol Gelcoat.

Virksomheden fremsendte tilbagemelding den 30. oktober 1995, hvoraf det fremgik, at arbejdspladsen ville blive flyttet til en ventileret arbejdsplads. Virksomheden påklagede den 22. november 1995 påbuddet. Til brug for sagsbehandlingen indhentede Direktoratet for Arbejdstilsynet en udtalelse fra kreds Vejle Amt. Direktoratet for Arbejdstilsynet ændrede afgørelsen/påbuddet delvist, således at det skulle sikres, at de ansatte ikke blev udsat for unødig påvirkning fra produktet. Det fremgik af direktoratets afgørelse af 2. april 1997, at påbuddet kunne efterkommes ved etablering af effektiv flytbar ventilation. Ny tilbagemeldingsfrist blev af direktoratet fastsat til den 1. oktober 1997.

Den 27. maj 1997 blev der udført besøg med baggrund i Arbejdstilsynets polyester-/styrenkampagne på virksomheder, som fremstillede/håndterede glasfiber umættet polyester. Informationsmateriale blev udleveret og virksomheden blev adviseret om kontrolbesøg i efteråret 1997.

Ved besøg den 2. februar 1998 konstaterede Arbejdstilsynet kemiske påvirkninger på grund af styrendampe ved tappesteder i forbindelse med aftapning af polyester og afgav den 16. februar 1998 påbud om at indrette ventilationen således, at den virker effektivt.
Der blev endvidere afgivet påbud om at undgå unødig påvirkning fra stoffer og materialer i forbindelse med håndoplæg. Efterkommelsesfristen blev for begge påbud fastsat til den 1. juni 1998.
Besøget resulterede endvidere i en vejledning om, at åndedrætsværn maksimalt må anvendes 3 timer på en arbejdsdag.

Den 19. april 1999 indsendte virksomheden dokumentationsmålinger i henhold til bekendtgørelse om foranstaltninger til forebyggelse af kræftrisiko ved arbejde med stoffer og materialer. Det fremsendte materiale gav ikke anledning til yderligere bemærkninger.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Ole Rømers Vej 25, 7000 Fredericia
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 7 tilsynsbesøg på virksomheden.
Arbejdstilsynet afgav 3 påbud samt 1 vejledning vedrørende kemiske påvirkninger.

7.7. Hårup Bygade 23, 8600 Silkeborg
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i januar 1995 og ophørte i juni 2004. Der blev produceret vindmøllevinger med hærdeplasten glasfiberarmeret polyester.

Den 22. maj 1995 modtog Arbejdstilsynet brev fra virksomheden vedrørende etablering af produktion af møllevinger m.m. Virksomheden oplyste, at de mest anvendte produkter var polyester, gelcoat, topcoat, katalysator, acetone og glasfibervæv. Virksomheden oplyste, at det på daværende tidspunkt ikke var muligt at anvende andre materialer end armeret plast. Arbejdsprocessen var hovedsagelig håndlaminering. Der var vedlagt leverandørbrugsanvisning for acetone og diverse sikkerhedsdatablade.

Arbejdstilsynet foretog tilsynsbesøg hos virksomheden den 9. juni 1995. Det blev oplyst, at der var foregået slibning/skæring i støbehal, fordi separat afdeling til dette ikke var færdigetableret. Der blev anvendt åndedrætsværn og udsugning på værktøjerne fra støvsugere. Der foregik ikke skære-/slibearbejde ved besøget, men Arbejdstilsynet afgav 1 vejledning om, at udsugningsluft af slibe/skærestøv fra glasfiberarmeret polyester ikke måtte recirkuleres som i støvsuger. Afkastet skulle føres ud i det fri.

Den 23. august 1995 besøgte Arbejdstilsynet virksomheden. Der blev drøftet omklædningsprocedurer. Det blev aftalt, at beskyttelsesdragter forblev i forurenet område.

Den 10. oktober 1995 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg på virksomheden. Arbejdsforholdene i finish-afdelingen blev vurderet i relation til de symptomer, som ansatte angiveligt havde oplevet den 9. oktober 1995. Det blev oplyst, at der den 9. oktober var opstået akutte problemer i finish-afdelingen, hvor alle følte det nødvendigt at gå ud i fri luft. Symptomerne var utilpashed, svimmelhed og kvalme. De ansatte i finish-afdelingen oplyste også, at de tidligere i mindre grad havde oplevet de ovennævnte symptomer. Det blev konstateret, at der var etableret procesventilation. Der var udsugning på alle mekanisk drevne skære-/slibeværktøjer. Der blev foretaget finish-arbejde med gelcoat, som indeholdt styren. Der anvendtes passende halvmasker som åndedrætsværn for styrendampe og slibestøv i et vist omfang. Der kunne ikke umiddelbart konstateres luftbevægelse i hallen bortset fra op til cirka 30 centimeters afstand fra sugepanelerne.

Den 11. oktober 1995 afgav Arbejdstilsynet virksomheden påbud om at etablere foranstaltninger, der skulle sikre, at ansatte i finish-afdelingen ikke blev udsat for en sundhedsskadelig påvirkning fra forureningskomponenter (styren/acetone samt slibestøv). Efterkommelsesfristen var den 1. november 1995. Indtil påbuddet var efterkommet, skulle de ansatte i finish-afdelingen anvende åndedrætsværn til gasformige forureningskomponenter.

Den 16. oktober 1995 modtog Arbejdstilsynet en foreløbig tilbagemelding på påbud vedrørende ventilation. Vedlagt var kopi af brev fra Nordfab vedrørende virksomhedens ventilationsanlæg. Ifølge Nordfab var forholdene i orden.

Den 3. november 1995 var Arbejdstilsynet til møde på virksomheden vedrørende indretning af ny finish- og støbeafdeling.

Den 6. november 1995 modtog Arbejdstilsynet en endelig tilbagemelding vedrørende påbud om ventilation. Virksomheden henviste til resultater af målinger udført af BST samt målingerne udført af ventilationsfirmaet. Virksomheden ville fastholde, at der skulle bruges åndedrætsværn under påføring af gelcoat.

Den 27. marts 1996 var Arbejdstilsynet på besøg på virksomheden for at undersøge en ulykke, hvor en affaldscontainer var eksploderet. Virksomheden sendte prøver af affald til analyse. Den 19. juni 1996 modtog Arbejdstilsynet en vurdering fra Miljø-Kemi vedrørende prøven af affaldet fra virksomheden i forbindelse med branden i affaldscontaineren. Det blev vurderet, at prøven formentlig var en vandblandbar maling. Der var ikke noget reaktivt ved den fremsendte prøve. Det blev derfor vurderet, at den kraftige reaktion ved sammenblanding af acetoneaffaldet med det undersøgte malingsaffald sandsynligvis skyldtes, at acetonen indeholdt store rester af styren og peroxider, da disse ville kunne reagere eksplosivt.

Den 31. maj 1996 var Arbejdstilsynet på kontrolbesøg til gennemgang af støvbekæmpende foranstaltninger. Arbejdstilsynet konstaterede, at svævestøvet var væk.

Den 5. december 1996 var Arbejdstilsynet på kontrolbesøg vedrørende 29 meter vingehal. Ventilationen fungerede, og styrenkoncentrationen var på lugtgrænsen (1 ppm).

Den 4. marts 1997 var Arbejdstilsynet på besøg i forbindelse med polyester-/styrenkampagnen.

Arbejdstilsynet besøgte virksomheden den 7. oktober 1997 og den 21. oktober 1997 i forbindelse med kampagnen. Det blev konstateret, at der blev påført polyester på smøreborde i støbehallen,

uden at der var truffet foranstaltninger til at fjerne gasformige forureningskomponenter, primært styren. Bordene var indrettet med sugestudse, men var ikke tilsluttet det bestående ventilationssystem. Arbejdstilsynet vurderede, at operatørerne, der påførte polyester på smørebordene, blev udsat for en risiko for udsættelse for styren.
I den forbindelse afgav Arbejdstilsynet 1 påbud om at træffe foranstaltninger, der kunne sikre, at operatørerne ved påføring af umættet polyester ved smørebordene ikke blev udsat for en sundhedsskadelig påvirkning fra den afdampede styren. Efterkommelsesfristen var den 1. december 1997.

Den 5. december 1997 meldte virksomheden tilbage, at smørebordene var tilsluttet bestående ventilationssystem.

Den 9. december 1997 gav Arbejdstilsynet virksomheden påbud om at fremskaffe dokumentation for kontrol med arbejdsmiljøet i form af måleprogrammer som luftforureningsmålinger for styren. Der skulle endvidere fremskaffes luftforureningsmålinger for acetone og skære/slibestøv. Målingerne skulle foretages både som personbårne og stationære målinger i de afdelinger, hvor udsættelsen for stofferne forekom. Efterkommelsesfristen var den 1. februar 1998.

Den 15. december 1997 modtog Arbejdstilsynet tilbagemelding på påbud angående dokumentationsmålinger i form af en rapport fra Kolding BST dateret den 9. december 1997. I vingeafdelingen var der målt værdier op til grænseværdien. I finish-afdelingen var der målt værdier svarende til 9-12 % af grænseværdien. Resultaterne blev betegnet som tilfredsstillende. Resultatet var et gennemsnit over en hel arbejdsdag. Der ville således kunne forekomme perioder med henholdsvis højere og lavere niveauer. Det blev anbefalet, at der anvendtes åndedrætsværn med A2 filter under malearbejde med gelcoat.

Korttidsmålingerne lå generelt over grænseværdien. Det blev vurderet, at det på grund af formens kolossale størrelse formentlig var vanskeligt at opnå en effektiv kantafsugning.

Acetoneindholdet i prøverne var ret forskelligt. I en enkelt prøve blev der set op til 40 % af grænseværdien. Acetone forringer kulfiltrenes virkning overfor styren. Resultaterne viste, at den største belastning forekom under selve støbearbejdet. Der var stillet åndedrætsværn til rådighed, men ikke alle medarbejdere anvendte disse, trods de høje måleresultater. Forholdene blev betegnet som forværrede i forhold til de sidste målinger, og den aktuelle brug af indblæsningsposerne, acetone og ventilationsforholdene var generelt ikke optimale.
I målerapporten anbefalede man brug af passende typer åndedrætsværn til det forskellige slags arbejde. Arbejdstilsynet tog anbefalingerne i rapporten til efterretning.

Den 29. juli 1998 var Arbejdstilsynet på kontrolbesøg og drøftede med sikkerhedsorganisationen nye ventilationstiltag, når de nye målinger forelå.

Den 7. august 1998 modtog Arbejdstilsynet Kolding BST's rapport om grænseværdimålinger i støbeafdelingen hos virksomheden dateret den 12. juni 1998. Det fremgik af rapporten, at der generelt var tale om overskridelser af grænseværdien.

Den 19. august 1998 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg på virksomheden. Ved Arbejdstilsynets besøg blev målerapport af den 12. juni 1998 drøftet med sikkerhedsorganisationen. Det fremgik af rapporten, at styrenbelastningen i de anvendte måleperioder var øget betragteligt, hvilket indikerede, at ventilationen i forhold til styrenbelastningen var blevet utilstrækkelig. Det fremgik af målingerne, at der var væsentlige overskridelser af tilladelige niveauer for primært styren i støbezonen, både korttids- og længerevarende måleperioder.

Det blev oplyst, at der var indført flere forme i støbelokalet, men sikkerhedsgruppen mente ikke, at støbebelastningen var øget væsentligt, idet støbeprocesserne var fordelt på tre skift. Det blev endvidere oplyst, at ventilationen blev tjekket af leverandøren, og at ventilationskapaciteten forventedes forøget væsentligt inden for den nærmeste tid. Det blev drøftet, hvilke tiltag der kunne reducere styrenbelastningen. I udsugningsboksene til rengøring af værktøjer i støbehallen virkede udsugningen ikke særlig effektiv. Indtil videre anvendte alle medarbejdere, som kunne blive udsat for væsentlige mængder styren, åndedrætsværn.

Den 28. august 1998 gav Arbejdstilsynet virksomheden påbud om at fremskaffe dokumentation for kontrol med arbejdsmiljøet i form af måleprogrammer som luftforureningsmålinger for styren. Der skulle endvidere fremskaffes luftforureningsmålinger for acetone og skære/slibestøv. Målingerne skulle foretages både som personbårne og stationære målinger i de afdelinger, hvor udsættelsen for stofferne forekom. Efterkommelsesfristen var den 1. oktober 1998.

Den 28. august 1998 sendte Arbejdstilsynet også virksomheden en vejledning om, at der fortsat skulle anvendes passende åndedrætsværn ved støbeprocessen, hvor der var mulighed for udsættelse for styren, indtil det kunne dokumenteres, at udsættelse for styren var nedbragt til et acceptabelt niveau.

Den 30. september 1998 modtog Arbejdstilsynet virksomhedens tilbagemelding om, at kapaciteten på ventilationsanlægget var forøget, og der var foretaget luftforureningsmålinger på såvel styren, acetone som støv.

Den 22. oktober 1998 var Arbejdstilsynet på besøg på virksomheden, hvor det blev oplyst, at nye målinger var forsinkede, og at vakuumstøbningen ville blive flyttet til afdelingen i Engesvang.

Den 4. december 1998 var Arbejdstilsynet til møde på virksomheden med sikkerhedsorganisationen vedrørende ændret støvudsugning og ændret ventilation i støbehal. Under besøget modtog Arbejdstilsynet en foreløbig rapport vedrørende dokumenterede målinger fra Kolding BST. Konklusionen var, at resultaterne til trods for væsentlige fejl i analyserne viste, at man ikke i alle tilfælde kunne overholde grænseværdien, hvorfor forholdene burde forbedres yderligere, inden dokumentationsmålingerne blev gentaget.

Den 31. november 1999 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg i forbindelse med undersøgelse af applikator til polyesterstøbning. Arbejdstilsynet havde ingen bemærkninger.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Hårup Bygade 23, 8600 Silkeborg
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 48 tilsynsbesøg på virksomheden med relation til det kemiske arbejdsmiljø. Arbejdstilsynet afgav 4 påbud og de 2 vejledninger om nedbringelse af påvirkningerne fra det kemiske arbejdsmiljø i forbindelse med arbejdet med støbe- og slibeprocesser.

7.8. Fundervej 24, 7442 Engesvang
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1998. Der blev produceret store vindmøllevinger. Produktionen stoppede i 2005, hvor afdelingen blev overtaget af en anden virksomhed.

Den 25. september 1998 modtog Arbejdstilsynet en anmeldelse fra virksomheden efter § 34 i kræftbekendtgørelsen vedrørende brug af polyester og gelcoat. Virksomheden skrev, at polyester på daværende tidspunkt var det bedst egnede materiale til fremstilling af vinger. Det havde ikke

været muligt for virksomheden at finde alternative materialer, der kunne leve op til de tekniske krav.

Den 9. november 1998 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg på virksomheden. Det blev konstateret, at håndværkere fra andre firmaer arbejdede i støbehallen på virksomheden samtidig med, at der blev udført polyesterarbejde. De ansatte fra virksomheden bar maske. De fremmede håndværkere bar ingen beskyttelse, og det nyetablerede ventilationsanlæg var ikke effektivt nok, idet der endnu ikke var installeret styret erstatningsluft.

Dagen efter afgav Arbejdstilsynet et skriftligt strakspåbud om, at unødig påvirkning fra styrendampe fra polyesterstøbningen skulle undgås. Virksomheden skulle sikre, at ansatte fra fremmede håndværkervirksomheder, der skulle udføre arbejde på virksomheden, fik passende instruktion vedrørende forhold på virksomheden, der havde betydning for deres arbejde.

Den 17. november 1998 modtog Arbejdstilsynet virksomhedens tilbagemelding om, at påbud blev efterkommet ved at støbeprocessen blev stoppet mellem kl. 7 og 15, mens de fremmede håndværkere udførte deres arbejde.

Den 7. juni 1999 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg på virksomheden og konstaterede, at der var stor støvudvikling i støbehallen fra slibearbejde på vingerne. Slibemaskinerne var forsynet med afsugning og personerne, der foretog arbejdet, var forsynet med maske. Støvet blev spredt til hele lokalet. I renskæring var der ligeledes store støvmængder. Arbejdstilsynet vurderede, at de ansatte, der opholdte sig i hallerne blev udsat for unødig og generende støv.

Den 9. juni 1999 afgav Arbejdstilsynet virksomheden et påbud angående støv. Efterkommelsesfristen var den 1. oktober 1999.

Den 5. juli 1999 var Arbejdstilsynet på tilsynsbesøg på virksomheden. Arbejdstilsynet konstaterede, at påføring af gelcoat skete ved brug af sprøjtepistol. Gelcoat indeholder styren. De ansatte, der udførte arbejdet, var forsynet med turbomasker. Der foregik også andet arbejde i hallen. Hallen var forsynet med rumventilation. Arbejdstilsynet vurderede, at der var risiko for, at de ansatte blev udsat for styren.

Den 8. juli 1999 gav Arbejdstilsynet virksomheden påbud om, at der skulle etableres en effektiv ventilation, som kunne begrænse forureningen mest muligt, og som kunne hindre, at dampene ville blive spredt i hallen. De ansatte, der påførte gelcoaten, skulle benytte luftforsynet åndedrætsværn. Efterkommelsesfristen var den 1. oktober 1999.

Den 1. september 1999 modtog Arbejdstilsynet en midlertidig tilbagemelding på påbud om sprøjtning med gelcoat og om dokumentationsmålinger. Virksomheden meldte tilbage, at BST havde været på virksomheden for at vurdere ventilationen, og på den baggrund ville der blive foretaget forbedringer af ventilationen. De ansatte bar i forbindelse med sprøjtning et friskluftforsynet åndedrætsværn. BST ville lave vejledende målinger i uge 39, og tidligst 8 uger herefter ville der blive gennemført dokumentationsmålinger.

Den 4. oktober 1999 modtog Arbejdstilsynet tilbagemelding på påbud om sprøjtning med gelcoat, om dokumentation og om støv. Virksomheden havde lavet spjæld i ventilationssystemet så antallet af forme, der havde åben ventilation, kunne reguleres.
Vedrørende støv havde virksomheden forbedret kapaciteten på deres anlæg. Med baggrund i øget forbrug og yderligere produktionsudvidelse ville der derudover blive etableret yderligere et anlæg.

Vedrørende dokumentationsmålinger: Den 19. november 1999 modtog Arbejdstilsynet vejledende målinger vedrørende styren fra virksomheden udført af BST-Kolding. Virksomheden skrev, at der var problemer med målingernes troværdighed, og virksomheden foreslog derfor at afvente BSTs og MiljøKemis undersøgelser, før der blev afholdt et møde med sikkerhedsgruppen.

Den 1. november 1999 ansøgte virksomhedens hovedkontor direktoratet for Arbejdstilsynet om en dispensation for brug af turbomasker ved støbning af vinger med glasfiber indeholdende styren på alle virksomhedens afdelinger. Virksomheden ønskede dispensation til at benytte turbomaske BE-4 enheder, indtil virksomheden ved almindelig udskiftning havde skiftet alle masker ud til BE-4 plus.

Den 22. december 1999 svarede Arbejdstilsynet på virksomhedens dispensationsansøgning vedrørende brug af turboudstyr. Arbejdstilsynets afgørelse var, at virksomheden fik dispensation for brug af turboudstyr BE-4, med den af Forceinstituttet afprøvede tættere ansigtstætning, ved arbejde med håndoplægning af glasfiberarmeret umættet polyester. Dispensationen blev givet frem til den 1. januar 2003 og var til virksomhedens afdelinger i Hammelev, Lunderskov, Vamdrup, Vejen, Gesten, Hårup, Engesvang, Rudkøbing, Kirkeby og Taulov.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Fundervej 24, 7442 Engesvang
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1998-1999 i alt 11 tilsynsbesøg på virksomheden med relation til det kemiske arbejdsmiljø. Arbejdstilsynet afgav 3 påbud vedrørende kemiske påvirkninger.

7.9. Havnepladsen 18, 5900 Rudkøbing
Det fremgår hverken af CVR-register eller af Arbejdstilsynets arkiv, hvornår denne afdeling blev oprettet. Ifølge oplysninger fra virksomheden blev afdelingen lukket i 2005.

Arbejdstilsynet foretog et tilsynsbesøg den 28. marts 1995, hvor der blev givet 1 påbud om unødig udsættelse for styrendampe i forbindelse med reparationsarbejde. Virksomheden meldte tilbage den 11. april 1995.

Den 20. april 1995 foretog Arbejdstilsynet et kontrolbesøg. Det blev konstateret, at der ikke foregik arbejde på besøgsdagen.

I forbindelse med et tilsynsbesøg den 29. september 1995 afgav Arbejdstilsynet 1 påbud om recirkulering af procesudsuget luft i støbehal.

Arbejdstilsynet foretog 3 tilsynsbesøg i forbindelse med polyester-/styrenkampagnen. Der blev ikke afgivet reaktioner.

Virksomheden fremsendte en rapport om dokumentationsmålinger, dateret den 6. juli 1999. Dette gav ikke anledning til besøg eller reaktioner.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Havnepladsen 18, 5900 Rudkøbing
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 8 tilsynsbesøg på virksomheden. Arbejdstilsynet afgav 2 påbud vedrørende kemiske påvirkninger.

7.10. Industrivej 4, 6580 Vamdrup

Afdelingen blev ifølge CVR-registret oprettet den 1. januar 1999 og ophørte den 21. maj 2010. Der blev fremstillet vingemøller samt dele dertil.

Arbejdstilsynet foretog et tilsynsbesøg den 11. marts 1999, hvor der blev afgivet følgende 2 påbud: påbud om at undgå unødig påvirkning af stoffer og materialer under støbning med epoxy og blanding af hærder samt påbud om at etablere mekanisk ventilation i spiserum grundet luftgener fra blandt andet styren.

Den 12. august 1999 meldte virksomheden tilbage på påbuddet, hvorefter løsningen blev accepteret.

I forbindelse med udarbejdelse af denne redegørelse, er Arbejdstilsynet blevet opmærksom på en dokumentationsmåling fra 2007, som virksomheden udleverede til Arbejdstilsynet under et tilsynsbesøg den 12. marts 2008. Tilsynsbesøget er omtalt i redegørelsen vedrørende perioden 2000-2010 og medførte, at der blev afgivet påbud om ventilation i forbindelse med sprøjtemaling. Ved en fejl er dokumentationsmålingen fra 2007 ikke blevet journaliseret. Arbejdstilsynet skal beklage denne fejl.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Industrivej 4, 6500 Vamdrup
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1999-1999 1 tilsynsbesøg på virksomheden. Arbejdstilsynet afgav 2 påbud om de kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger, herunder styren.

7.11. Gemalvej 22, 5771 Stenstrup (Kirkeby)

Arbejdstilsynet er ikke bekendt med, hvornår afdelingen blev oprettet. Ifølge virksomhedens egne oplysninger blev den lukket i 2004. Der blev produceret møllevinger.

Arbejdstilsynet foretog et tilsynsbesøg den 17. september 1998, hvor der blev givet 1 vejledning om anmeldelse af produktion, dokumentationsmålinger, uddannelse/oplæring i forbindelse med polyesterstøbning samt arbejdsstedets indretning.

Der blev fremsendt en rapport om dokumentationsmålinger, dateret den 11. november 1999. Sagen blev herefter henlagt.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Gemalvej 22, 5771 Kirkeby
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 3 tilsynsbesøg på virksomheden. Alle disse besøg fandt sted i 1998. Arbejdstilsynet afgav en vejledning vedrørende kemiske påvirkninger.

7.12. Drosselvej 2, 6640 Lunderskov

Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995 og ophørte i 2008. Det fremgår ikke af Arbejdstilsynets registreringer, om der blev produceret vindmøllevinger, men det erindres, at der foregik en proces med vikling af epoxyvædede tråde til master / stænger.

Arbejdstilsynet foretog i alt 4 tilsynsbesøg på virksomheden i forbindelse med polyester-/styrenkampagnen og dispensationsansøgning vedrørende brug af masker. Disse besøg gav ikke anledning til reaktioner vedrørende styrenarbejde og tilknyttede processer.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Drosselvej 2, 6640 Lunderskov
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 4 tilsynsbesøg på virksomheden. Disse besøg gav ikke anledning til reaktioner vedrørende styrenarbejde og tilknyttede processer.

7.13. Fabriksvej 5, 6640 Lunderskov
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995 og ophørte i 2004. Der blev produceret møllevinger i en periode.

Arbejdstilsynet foretog besøg den 27. maj 1997 hos virksomheden i forbindelse med Arbejdstilsynets polyester-/styrenkampagne. Informationsmateriale blev udleveret og virksomheden blev adviseret om nyt besøg i løbet af efteråret.

Arbejdstilsynets efterfølgende tilsynsbesøg den 18. december 1997 gav ikke anledning til reaktioner om kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger knyttet til polyesterstøbeprocesser.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Fabriksvej 5, 6640 Lunderskov
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 5 tilsynsbesøg på virksomheden. Disse besøg gav ikke anledning til reaktioner vedrørende styrenarbejde og tilknyttede processer.

7.14. Fabriksvej 6-8, 6000 Kolding
Fra Arbejdstilsynets arkivmateriale ses, at virksomheden blev oprettet i 1993. Den er nedlagt år 2000 ifølge oplysninger fra virksomheden. Arbejdstilsynet er ikke bekendt med, om der forekom polyesterstøbning i afdelingen.

Arbejdstilsynet foretog 6 besøg på virksomheden, det sidste i 1997.

Besøgene omhandlede opstillingskontrol m.v. i forbindelse med trykbeholdere, møde omkring handleplan, undersøgelse af arbejdsulykker og orientering om polyesterkampagne m.v.

Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med kemisk arbejdsmiljø på Fabriksvej 6-8, 6000 Kolding
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 6 tilsynsbesøg på virksomheden. Disse besøg gav ikke anledning til reaktioner vedrørende styrenarbejde og tilknyttede processer.

7.15. Vingen 1, 6640 Lunderskov
Afdelingen er iflg. CVR-register oprettet i 1998. Der produceres ikke i afdelingen i dag, men der er Teknologi Center, Brand center, vindtunnel og prøvestand.

Der blev ikke registreret tilsynsbesøg i afdelingen i perioden 1998-1999.

7. 16. Jupitervej 6, 6000 Kolding
Afdelingen blev ifølge CVR-register oprettet i 1995, og det er virksomhedens hovedafdeling i dag. Der foregår ikke glasfiberproduktion på adressen. Af Arbejdstilsynets register fremgår, at afdelingen frem til 2001 var beliggende på Rolles Møllevej 1, Lunderskov.

Der blev ikke registreret tilsynsbesøg i afdelingen i perioden 1995-1999.

7.17. Konklusion på Arbejdstilsynets tilsyn med det kemiske arbejdsmiljø på LM Wind Power i perioden 1995 -1999
Arbejdstilsynet foretog i perioden 1995-1999 i alt 151 tilsynsbesøg i de 16 LM Wind Power afdelinger. Arbejdstilsynet afgav 85 reaktioner i form af 50 påbud samt 35 vejledninger i relation til kemiske arbejdsmiljøpåvirkninger, der var knyttet til polyesterstøbningsprocesser. Herudover indstillede Arbejdstilsynet i flere omgange virksomheden til politiet til straf for overtrædelse af

arbejdsmiljøloven i relation til kemi, herunder polyesterstøbning. Dette resulterede i bøder på henholdsvis 10.000 kr. i maj 1995 og 20.000 kr. i april 1996.

Arbejdstilsynet havde og har stadig fokus på styrenarbejde i de forskellige brancher. I perioden 1995-1999 (året 1997 og 1998) udførte Arbejdstilsynet en polyester-/styrenkampagne på virksomheder, som fremstillede / håndterede glasfiberarmeret umættet polyester. I denne anledning havde Arbejdstilsynet udarbejdet informationsmateriale til denne type virksomheder. Kampagnen bestod i, at Arbejdstilsynet under det første besøg på disse virksomheder i starten af året 1997 havde fokus på at give råd og vejledning i relation til styrenarbejde. Der blev udleveret under besøget udleveret informationsmateriale. Endvidere blev virksomhederne adviseret om kontrolbesøg i efteråret eller i slutningen af året. Under kontrolbesøget skulle der fokuseres på styrenarbejde med henblik på om arbejdet forekom sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarligt, og der skulle gives de nødvendige reaktioner, hvis arbejdet ikke foregik forsvarligt.

Det kan således for perioden 1995 – 1999 konkluderes, at Arbejdstilsynet førte tilsyn med det kemiske arbejdsmiljø på de 16 LM Wind Power afdelinger i overensstemmelse med arbejdsmiljølovgivningen og i betydelig grad havde fokus på kemisk arbejdsmiljø, især polyesterstøbning.

8. Anmeldelse og anerkendelse af arbejdsskader vedrørende LM Wind Power

8.1. Indledning

Arbejdsskadestyrelsen har som i redegørelsen af 8. marts 2011 vedrørende perioden 2000 – 2010 undersøgt hvor mange sager, der er anmeldt til Arbejdsskadestyrelsen om sygdomme opstået som følge af arbejde for LM Wind Power i perioden fra 1. januar 1995 til 31. december 1999. I opgørelsen over arbejdsskadesager dækker navnet LM Wind Power både over virksomheden i dag og arbejdsskader fra den tidligere virksomhed under navnet LM Glasfiber.

Dertil kan komme anmeldelser fra personer, der har arbejdet på LM Wind Power, men som har været ansat af en anden arbejdsgiver. Der er foreløbig identificeret 2 sager vedrørende ansatte fra ISS, der har anmeldt deres skader som ulykker efter udslip af styren den 16. januar 2008. Disse sager vedrører perioden 2000-2010.

Redegørelsen for perioden 1995-1999 er opbygget på samme måde, som redegørelsen for 2000-2010, men gentager ikke oplysninger, der allerede er afgivet heri.

I 8.2 er der en skematisk oversigt over anmeldelser i relation til årsag og diagnose, samt en oversigt over, hvad der er blevet anerkendt og afvist. Det primære fokus i redegørelsen er lagt på erhvervssygdommene, da konsekvenserne af udsættelse for opløsningsmidler, herunder styren, typisk vil vise sig på dette område.

Dernæst er der i 8.3 foretaget en opdatering af tallene for perioden 2000 – 2010.

I Afsnit 8.4 beskrives den i ASK nedsatte taskforce, hvis formål er at håndtere alle arbejdsskadessagerne med relation til LM Wind Power, samt antal og foreløbig fordeling af nye

anmeldelser fra 2011, hvor langt hovedparten er indkommet efter medieomtale af LM Wind Power.

Afsnit 8.5 indeholder en samlet oversigt over sager i relation til LM Wind Power for periode 1995-2010.

I afsnit 8.6 er der angivet en konklusion på de foreløbig indkomne anmeldelser for perioden 1995 - 1999.

8.2. Antallet og fordelingen af anmeldte arbejdsskader fra LM Wind Power
Arbejdsskadestyrelsen har i perioden fra 1995 til 1999 identificeret i alt 200 anmeldelser af arbejdsskader vedrørende LM Wind Power fra personer der er eller har været ansat på LM Wind Power.

Anmeldelserne fordeler sig med 67 erhvervssygdomssager og 133 ulykkestilfælde.

Sager om erhvervssygdomme fordeler sig på følgende diagnoser:
Ud af de 67 anmeldte tilfælde om mulige erhvervssygdomme er 15 tilfælde anerkendt som arbejdsskader. 51 sager er afvist og 1 er under behandling (er bedt genoptaget) i Arbejdsskadestyrelsen.

Skema 1 – oversigt over fordelingen af 15 anerkendte erhvervssygdomme

Bevægeapparatlidelser	3
Eksemlidelser og hudsygdomme	10
Nervesygdomme og hvide fingre	2

Som det fremgår af ovenstående, er der 10 af de anerkendte sager, der relaterer sig til kemiske påvirkninger (eksemlidelser og hudsygdomme). En enkelt af disse anerkendte skader er direkte relateret til udsættelse for styren.

Som det fremgår af skema 2 så er der afvist i alt 51 sager om erhvervssygdomme. De 16 relaterer sig til udsættelser for kemiske påvirkninger. Det drejer sig om eksemlidelser og hudsygdomme, indeklimagener med videre, opløsningsmidler og anden forgiftning. Dertil kommer, at enkelte af de afviste hørelidelser muligvis også kan være relateret til styren.

Skema 2 – oversigt over fordelingen af 51 afviste erhvervssygdomme

Bevægeapparatlidelser	26
Eksemlidelser og hudsygdomme	5
Indeklimagener, astma, rhinitis og allergi	4
Hørelidelser	3
Nervesygdomme og hvide fingre	5
Opløsningsmiddelforgiftning, herunder hovedpine	5
Anden forgiftning	2
Psykisk skade	1

Begrundelserne for disse afvisninger er, at den anmeldte sygdom enten ikke er konstateret, eller at der ikke er årsagssammenhæng mellem de arbejdsmæssige påvirkninger og udviklingen af sygdommen. I 7 af sagerne har tilskadekomne ikke svaret på Arbejdsskadestyrelsens henvendelser i sagen, hvorfor den anmeldte sygdom er blevet afvist.

Udover de 51 afviste sager, er 1 sag henlagt efter ønske fra tilskadekomne uden stillingtagen til anerkendelsesspørgsmålet. Sagen vedrørte toksisk eksem. Denne sag fremgår derfor ikke af ovenstående tabeller om afvisninger og anerkendelser.

Hovedparten af de afviste sygdomme er relateret til ergonomiske belastninger.

De anerkendte sager om ulykker fordeler sig på følgende diagnoser:
Ud af de anmeldte 133 ulykkestilfælde er 82 tilfælde anerkendt af Arbejdsskadestyrelsen som arbejdsulykker efter lov om arbejdsskadesikring. Den nævnte forgiftningsskade skyldes forgiftning i forbindelse med indtagelse af fødevarer.

Skema 3 – oversigt over fordelingen af 82 anerkendte ulykker

Forstuvning, bløddels- og sårskader	55
Knoglebrud og amputation	17
Forbrænding eller forfrysning	2
Forgiftning	1
Andre skader, herunder brilleskader og pludselige løfteskader	7

Der er i perioden afvist anerkendelse af 4 skader relaterede til forgiftning, hvoraf 2 er afvist på grund af manglede svar ved behandlingen af sagen.

Hjerneskader som følge af opløsningsmidler (herunder styren)
I alt er der i perioden 1995 til 1999 anmeldt 7 sager om formodede hjerneskade efter styren. 5 sager vedrører opløsningsmidler og 2 sager vedrører anden forgiftning og de er alle afvist. 3 af sagerne er afvist på grund af tilskadekomnes manglende svar ved behandlingen af sagen. 4 er afvist, enten fordi der ikke var konstateret en toksisk hjerneskade, eller fordi udsættelsen for opløsningsmidler ikke havde et omfang, der kunne begrunde en toksisk hjerneskade.

Kræft som følge af styren
Der er i perioden 1995 til 1999 ikke anmeldt nogen kræftrelaterede arbejdsskader.

Eksemlidelser og hudsygdomme som følge af kontakt med styren med videre
Der er i alt anmeldt 16 sager om eksemlidelser og hudsygdomme fra LM Wind Power. Af disse er 10 blevet anerkendt, jf. skema 1. Alle de 10 anerkendte skader relaterer sig til udsættelse for kemiske stoffer af forskellig art som for eksempel epoxy. Kun en enkelt anerkendt skade er direkte relateret til udsættelse for styren.

Nyreskader som følge af kontakt med styren
Der er i perioden 1995 til 1999 ikke anmeldt nogen sager om nyreskader fra LM Wind Power.

8.3 Opdateringer af tal for anmeldelser for perioden 2000 - 2010
Siden oversendelsen den 8. marts 2011 til Folketinget af redegørelsen for perioden 2000 til 2010 er der til Arbejdsskadestyrelsen yderligere indkommet 2 anmeldelser vedrørende forgiftningsskader som følge af udslip af styren.

8.4 Arbejdsskadestyrelsens Taskforce
Taskforcens formål og organisering
Arbejdsskadestyrelsens taskforce er nedsat med det formål, at håndtere alle anmeldelser fra personer, der har arbejdet på LM Wind Power, tidligere LM Glasfiber, for at sikre en samlet og

koordineret sagsbehandling af alle anmeldelserne. Dertil kommer anmeldelser fra personer, der i øvrigt har været udsat for styren under arbejde for andre arbejdsgivere.

De sager, som taskforcen herefter behandler er:

Alle sager, hvor borgeren har været udsat for styren eller andre opløsningsmidler på LM Wind Power uanset om borgeren har været ansat af LM Wind Power eller anden arbejdsgiver.

Anmeldelser, der for eksempel vedrører ergonomiske belastninger vil af taskforcen blive visiteret til de sædvanlige teams i Arbejdsskadestyrelsen.

Taskforcen refererer direkte til direktionen i Arbejdsskadestyrelsen. Taskforcen, som antalsmæssigt vil blive tilpasset efter antallet af sager, består af erfarne sagsbehandlere med stort kendskab til erhvervssygdomsområdet, herunder kendskab til arbejdsgangen i Erhvervssygdomsudvalget og procedurerne i forbindelse med forelæggelse af sager for udvalget.

Til taskforcen er fast tilknyttet en af Arbejdsskadestyrelsens arbejdsmedicinske lægekonsulenter, som skal sikre en ensartet medicinsk vurdering af sagerne med udsættelse for styren. Desuden vil taskforcen trække på Arbejdsskadestyrelsens lægekonsulenter indenfor specialområderne, herunder blandt andet neurologer, neuropsykologer, hudlæger og lungemedicinere.

Medicinsk notat som grundlag for vurdering af sagerne i taskforcen
Arbejdsskadestyrelsen ønsker en ensartet undersøgelse af borgerne og et ensartet grundlag for behandlingen af de konkrete sager, så der efterfølgende kan foretage en samlet analyse af de sager, taskforcen har behandlet, og udarbejdes en samlet konklusion på konsekvensen af arbejdet med styren på LM Wind Power.

Arbejdsskadestyrelsen har derfor indgået en aftale med arbejdsmedicinsk overlæge Henrik Kolstad fra Århus Universitetshospital om i samarbejde med andre medicinske eksperter at udarbejde en rapport, der beskriver den eksisterende medicinske viden om de generelle sammenhænge mellem udsættelse for styren og udvikling af sygdomme. Henrik Kolstad er bl.a. valgt, fordi han i 1995, i regi af Århus Universitet, har udarbejdet en Ph.D.-afhandling med titlen: ”Styren og kroniske sygdomme, en epidemiologisk undersøgelse af leukæmi, maligne tumorer og dødelighed blandt ansatte i den danske glasfiberplastindustri.”.

Rapporten skal danne grundlag for en ensartet behandling i sagerne. Arbejdet blev forelagt en rewievgruppe bestående af følgende forskere:

- Niels Ebbehøj, overlæge, Bispebjerg Arbejdsmedicinsk Klinik,
- Elsebeth Lynge, professor ved Københavns Universitets Institut for Folkesundhedsvidenskab,
- Lars Andrup, Projektkoordinationschef, Cand.polyt., ph.d., Det nationale Center for forskning i Arbejdsmiljø, og
- Maria Albin, MD Dr.Med.Sci., Medicinska fakulteten, Lunds Universitet.

Rapporten vil blive forelagt Erhvervssygdomsudvalget til orientering.

Indhentning af oplysninger i sagerne i taskforcen
Taskforcen er blevet kontaktet af flere borgere, som har ønsket vejledning om anmeldelse af sager i relation til LM Wind Power. Borgerne er blevet opfordret til at anmelde deres sygdomme/ symptomer til Arbejdsskadestyrelsen via egen læge eller via anmeldeblanketten på hjemmesiden, samt eventuelt at kontakte deres faglige organisation for rådgivning.

Taskforcen vil indledningsvis indhente oplysninger i alle sager om, hvorvidt borgeren har været udsat for styren eller andre opløsningsmidler, og hvad pågældende fejler. Arbejdsskadestyrelsen vil i de relevante sager sende borgeren til undersøgelse på en arbejdsmedicinsk klinik, og vil herefter konkret vurdere, om der skal indhentes yderligere speciallægeerklæringer til sagsbehandlingen.

Behandling og vurdering af sagerne
Taskforcen vil selv behandle alle sager, hvor borgeren har været udsat for styren eller andre opløsningsmidler. Sager, der ikke er kemisk relateret, vil blive behandlet i Arbejdsskadestyrelsen af de sædvanlige teams.

Taskforcen vil sikre, at viden om styren og arbejdsforholdene på LM Wind Power samles til brug for behandlingen af de konkrete sager.

Sagsbehandlingstiden afhænger både af det igangsatte arbejde med udarbejdelse af det medicinske notat samt skabelonen for arbejdsmedicinske undersøgelser, og af ventetid på især eksterne speciallægeundersøgelser.

I vurderingen af sagerne vil taskforcen tage udgangspunkt i det medicinske notat om generel sammenhæng mellem udsættelse for styren og udvikling af sygdomme. Taskforcen vil på den baggrund vurdere sandsynligheden for årsagssammenhæng mellem den enkelte persons udsættelse for styren på LM Wind Power og de sygdomme, der er konstateret hos den enkelte person.

Taskforcen vil forelægge alle relevante sager for Erhvervssygdomsudvalget til vurdering af, om en konstateret sygdom kan anerkendes som en arbejdsskade på grund af udsættelsen for styren på LM Wind Power. Det gælder både de sager, der omhandler sygdomme, der ikke står på fortegnelsen, og de sager, hvor praksis for anerkendelse af skader der står på fortegnelsen bør efterprøves.

Sager indgået til taskforcen siden februar 2011
Arbejdsskadestyrelsen har indtil den 26. april 2011 modtaget 195 nye anmeldelser i 2011 fra borgere, der arbejder eller har arbejdet på LM Wind Power.

Af de foreløbigt modtagne 195 antal anmeldelser er 5 anmeldelser vedrørende ulykker og 190 erhvervssygdomme.

112 anmeldelser vedrører udsættelse for styren
37 anmeldelser vedrører udsættelse for andre opløsningsmidler end styren
8 anmeldelser er ikke-kemisk relateret
I de sidste 38 anmeldelser er påvirkningen ikke oplyst.

Skema 4 – oversigt over fordelingen af 190 anmeldte erhvervssygdomme i 2011

Bevægeapparatlidelser	4
Rygsygdomme	1
Høresygdomme	3
Eksemlidelser og hudsygdomme	15
Lungesygdomme	10
Kræftsygdomme	9
Opløsningsmiddelforgiftning	31

Psykisk skade	10
Andre sygdomme	101
Uoplyst	6

Da de nyanmeldte sager fortsat er i et tidligt stadie af sagsoplysningen, er det ikke muligt på nuværende tidspunkt fuldt ud at oplyse hvilke sygdomme, der er anmeldt, eller omfanget af udsættelse for styren eller andre opløsningsmidler.

Det er Arbejdsskadestyrelsens foreløbige vurdering efter kontakt med bl.a. arbejdsmedicinske klinikker m.m., at der vil kunne forventes yderligere anmeldelser vedrørende formodede eller konstaterede erhvervssygdomme og ulykker opstået på virksomheden.

Særligt om genoptagelse
Af de 195 nye anmeldelser indgået til taskforcen i 2011 er der 8 anmodninger om genoptagelser af en tidligere behandlet sag.

Har tilskadekomne tidligere anmeldt en arbejdsskade og har Arbejdsskadestyrelsen truffet afgørelse om, at sagen ikke kunne anerkendes efter loven, kan sagen genoptages inden for en frist på 5 år efter Arbejdsskadestyrelsens afgørelse.

I visse situationer kan sagen anerkendes også efter udløbet af fristen på 5 år. Det drejer sig for eksempel om:

Sager hvor man kan genoptage sagen efter de almindelige principper i forvaltningsretten. Et eksempel herpå kan være, at sagen ikke var fuldt oplyst på afgørelsestidspunktet, fordi det senere viser sig, at der var en mere markant og langvarig udsættelse for styren end hidtil dokumenteret forud for den oprindelige afgørelse.

Sager hvor der kommer nye oplysninger, for eksempel ny viden om årsagssammenhæng mellem styren og den anmeldte sygdom..

Dertil kommer sager, hvor det i forbindelse med anmodningen om genoptagelse viser sig at der er tale om en ny sygdom med henvisning til samme påvirkning. Her er der ikke tale om genoptagelse men om en ny sag.

De 8 sager er fortsat under behandling, så det er derfor ikke muligt at sige noget om afgørelsesresultatet på nuværende tidspunkt.

Særligt om anmeldte sager om kræft
Der er til taskforcen indgået 9 anmeldelser om kræftsygdomme.

3 af disse sager er blevet hastebehandlet. På grund af sygdommenes karakter og borgernes helbredstilstand har taskforcen vurderet, at borgerne ikke har kunnet vente på udarbejdelsen af det medicinske notat.

I alle de 3 anmeldte kræftsager, er der truffet afgørelse om afvisning, da der har været tale om kræftformer, som der ikke er kendt viden om kan forårsages af styren. Der har været tale om et tilfælde af lungekræft og et tilfælde af bindevævskræft i bughulen samt et tilfælde af urinkræft. Desuden har der i de 3 sager ikke været en tidsmæssig sammenhæng mellem udviklingen af sygdommen og udsættelsen for styren i arbejdet på LM Windpower. Der har endvidere ikke været indikation om en sammenhæng mellem andre arbejdsmæssige påvirkninger og udviklingen af

sygdommen. Taskforcen har derfor vurderet, at sagerne ikke gav grundlag for forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

De øvrige 6 kræftsager er fortsat under behandling i taskforcen.

Opsamlende analyse
Når der er truffet afgørelse i samtlige styrenrelaterede sager, vil Arbejdsskadestyrelsen foretage en opsamlende vurdering og analyse.

Det er planen, at analysen på baggrund af det omtalte medicinske notat om den eksisterende viden om udvikling af sygdomme efter udsættelse for styren, og de behandlede sager i taskforcen skal behandle:

- konstaterede sammenhænge mellem udsættelse for styren på LM Wind Power og udvikling af sygdom
- i hvilket omfang, der er tilvejebragt ny generel viden om sammenhængen mellem udsættelse for styren og udvikling af sygdom
- i hvilket omfang, der er behov for yderligere undersøgelser eller forskning i sammenhængen mellem udsættelse for styren og udviklingen af sygdom.

Tidspunktet for, hvornår en sådan analyse kan være færdigudarbejdet, afhænger blandt andet af, hvornår og hvor mange anmeldelser Arbejdsskadestyrelsen modtager. Derefter afhænger det af, hvor mange lægelige undersøgelser, der konkret er behov for i relation til den enkelte arbejdsskadesag.

Kontakt med LM Wind Power
Arbejdsskadestyrelsen har bedt LM Wind Power om at sende beskrivelser af de processer, der foregår i forbindelse med fremstilling af møllevinger på LM Wind Power, især med vinkel på de forskellige kemiske og ergonomiske påvirkninger, som medarbejderne udsættes for, herunder hvilke værnemidler, der har været anvendt af medarbejderne i forskellige perioder.

Taskforcen har også bedt LM Wind Power gennem deres hotline på virksomheden, at sikres, at borgerne bliver rådet til at anmelde til Arbejdsskadestyrelsen, hvis de har mistanke om at der er blevet syge på grund af arbejde med styren.

Arbejdsskadestyrelsen har d. 25.marts 2011 holdt møde med virksomheden for at få redegjort for arbejdsprocesser, antallet af ansatte og andre arbejdsgivere knyttet til virksomheden, mv.

LM Wind Power vil, som det følger af lovgivningen, også blive partshørt over arbejdsbeskrivelserne i relevante sager.

Kontakt med læger
Taskforcen har skrevet til de relevante praktiserende læger i lokalområderne og opfordret til, at lægerne anmelder alle tilfælde af sygdomme, hvor der er en mistanke om sammenhæng med udsættelse for styren på LM Wind Power. De praktiserende læger er også blevet opfordret til fremadrettet at anmelde sagerne direkte til Arbejdsskadestyrelsen.

Taskforcen har desuden sendt en orientering til de Praktiserende Lægers Organisation.

Arbejdsmedicinsk klinik i Esbjerg har oplyst, at de har samlet cirka 50 tilfælde, hvor borgerne allerede er blevet henvist til undersøgelse fra den praktiserende læge

Taskforcen har ligeledes skrevet til de arbejdsmedicinske klinikker i hele landet, og orienteret om arbejdet med den medicinske rapport, og bedt klinikkerne om så vidt muligt at afvente det medicinske notat, før de undersøger borgere, der har været udsat for styren på LM Wind Power.

8.5 Samlet oversigt for anmeldelser for perioden 1995 – 2011

Skema 5 - samlet oversigt over indkomne anmeldelser

	Ulykker	Erhvervssygdomme	I alt
1995-1999	133	67	200
2000-2010	463	323	786
2011	5	190	195
	601	580	1181

Skema 6 - samlet oversigt over kemisk relaterede anmeldelser

	Ulykker	Erhvervssygdomme	I alt
1995-1999	4	26	30
2000-2010	4	47	51
I alt	8	73	81

Skema 7 - anerkendte sager der er kemisk relateret

	Ulykker	Erhvervssygdomme	I alt
1995-1999	0	10	10
2000-2010	2	16	18
I alt	2	26	28

I relation til indkomne anmeldelser i 2011 kan det endnu ikke fuldt ud oplyses, hvor mange anmeldelser der er kemisk relateret eller vil blive anerkendt som arbejdsskader.

8.6 Foreløbig konklusion på anmeldte og anerkendte arbejdsskader vedrørende LM Wind Power

Der er i perioden 1995 til 1999 anmeldt 67 tilfælde om mulige erhvervssygdomme, heraf er 15 anerkendt som arbejdsskader. Af disse relaterer 10 anerkendelser sig til kemiske påvirkninger (eksemlidelser og hudsygdomme, se skema 1.) Kun en enkelt af de anerkendte erhvervssygdomme i denne periode relaterer sig direkte til styren.

Disse tal skal ses i sammenhæng med at LM Wind Power ved brev af 29. marts 2011 har oplyst, at der samlet over hele den pågældende periode var 3.300 medarbejdere ansat på virksomheden. LM Wind Power har endvidere oplyst at der samlet over hele perioden 2000 til og med 2010 var 5991 medarbejdere på virksomheden.

Som opgørelsen af antallet og arten af arbejdsskader viser, har der på LM Wind Power været problemer med såvel ulykkesrisici, ergonomiske og kemiske arbejdsmiljøforhold over årene. I perioden 1995-1999 er det særligt ulykkesrisici der ses afspejlet i anmeldelserne generelt, se skema 3.

Problemerne med arbejdsmiljøet er også afspejlet i typen af anmeldelser af erhvervsbetingede sygdomme i perioden, hvoraf en del er blevet anerkendt som arbejdsskader. Hovedparten af de anerkendte erhvervssygdomme, er i denne periode relateret til kemiske påvirkninger. Langt hovedparten af de afviste erhvervssygdomme har været relateret til ergonomiske belastninger.

Der har i perioden 1995 til 1999 være relativt få anmeldelser relateret til langtidspåvirkninger af styren, og det har endvidere ikke været nogen anmeldelser, hvor det har været muligt at finde en dokumenteret årsagssammenhæng mellem udsættelse for styren og langtidspåvirkninger som kræft og hjerneskader i denne periode.

For perioden 1995 til og med 1999 er der således 1 anerkendt arbejdsskade, hvor det fremgår direkte af sagen, at dette er relateret til styren.

I relation til øvrige afviste og anerkendte skader, der er kemisk relaterede, er det ikke muligt på baggrund af sagsoplysningerne entydigt at vurdere, i hvilket omfang styren også har været en del af den arbejdsmæssige påvirkning, der har ført til anmeldelsen.

Det kan vise sig, at der på baggrund af ministerens henvendelse i februar 2011 til de relevante faglige organisationer og etablering af den taskforce, som ministeren bad Arbejdsskadestyrelsen om at nedsætte ultimo februar 2011, vil blive identificeret og anmeldt flere sager relateret til styrenpåvirkninger i den pågældende periode.

Bilag 1. Arbejdstilsynets reaktions- og tilsynsformer

I det følgende gennemgås Arbejdstilsynets reaktionsformer og tilsynsformer i perioden 1995 – 1999. Dette giver en oversigt over de forskellige måder, som Arbejdstilsynet kan reagere på, når der konstateres arbejdsmiljøproblemer på virksomheden.

Arbejdstilsynets reaktionsformer
Arbejdstilsynet reager på forskellig måde afhængig af arbejdsmiljøproblemets karakter. Arbejdstilsynet træffer afgørelser og vejleder virksomheder om arbejdsmiljø. Der kan bl.a. peges på følgende reaktionstyper:

Forbud: Virksomheden får et forbud mod at fortsætte arbejdet, hvis der er overhængende fare for medarbejdernes eller andres sikkerhed og sundhed. Et forbud indebærer, at det pågældende arbejde skal stoppe øjeblikkeligt, og at det ikke må genoptages, før det udføres fuldt forsvarligt.

Strakspåbud: Virksomheden får et strakspåbud, hvis der er tale om et alvorligt arbejdsmiljøproblem eller problemet kan løses straks. Et strakspåbud indebærer, at fejlen skal udbedres med det samme.

Påbud med frist: Et påbud med frist indebærer, at virksomheden skal finde en permanent løsning på problemet inden fristens udløb. I visse tilfælde skal der også iværksættes en midlertidig løsning.

Undersøgelsespåbud: Virksomheden kan få et undersøgelsespåbud, hvis Arbejdstilsynet har konkret mistanke om, at arbejdsmiljøforholdene ikke er sikkerheds- og sundhedsmæssigt forsvarlige.

Tilbagemelding: En virksomhed, der har fået et påbud med frist, et strakspåbud, et forbud eller har pligt til – inden en frist– at meddele Arbejdstilsynet, hvordan den har løst de arbejdsmiljøproblemer, der har givet anledning til Arbejdstilsynets afgørelse. Arbejdstilsynet vurderer, om virksomhedens tilbagemelding er tilfredsstillende. Er tilbagemeldingen ikke tilfredsstillende, eller har virksomheden ikke meldt tilbage, kommer Arbejdstilsynet normalt på besøg igen.

Politianmeldelse: Virksomheden kan blive meldt til politiet, hvis der er tale om en grov overtrædelse af arbejdsmiljøloven eller hvis den ikke retter sig efter Arbejdstilsynets påbud. Politiet kan efterfølgende rejse tiltale mod virksomheden. Overtrædelse af arbejdsmiljøloven straffes normalt med bøde, men kan teoretisk også medføre frihedsstraf.

Arbejdstilsynets væsentligste tilsynsformer er:
Tilpasset tilsyn: Formålet er at kontrollere, om virksomhederne lever op til arbejdsmiljøreglerne og at reagere, hvis der er væsentlige arbejdsmiljøproblemer.

Detailtilsyn: Formålet er som hovedregel at kontrollere om virksomheden har efterkommet et påbud eller hvis Arbejdstilsynet har mistanke om at der et alvorligt arbejdsmiljøproblem på en virksomhed.

Bilag 2. Mulige farer for sundhed ved polyesterstøbning og betingelser for anerkendelse af arbejdsskader relaterede hertil

Indledning
Nedenfor gennemgås de sundhedsmæssige farer forbundet med arbejde med forskellige kemiske stoffer, som typisk anvendes på virksomheder, der foretager polyesterstøbning af vindmøllevinger. Polyesteren indeholder normalt op til 25 – 50 procent styren. Andre stoffer som typisk anvendes på sådanne virksomheder er butanonperoxid som hærder i polyesteren og acetone som rengøringsmiddel til værktøjer i forbindelse med støbning. Herudover anvendes glasfibre til armering af polyesterplast, og under skæring af polyesterplast opstår glasfiberstøv.

Under hvert stof m.v. er de mulige farer gennemgået ud fra en arbejdsmiljømæssig vinkel. Efter arbejdsmiljøloven tages der udgangspunkt i, at virksomhederne skal sikre et sikkert og sundt arbejdsmiljø for de ansatte. De mulige farer er gengivet ud fra en vurdering af, hvad den sundhedsmæssige risiko er, hvis de ansatte arbejder med fx styren **uden** beskyttelsesforanstaltninger, fx åndedrætsværn. Virksomheden skal således træffe beskyttelsesforanstaltninger, der forhindrer, at de ansatte kan risikere at blive udsat for farlige kemiske stoffer, når de ansatte foretager polyesterstøbning af møllevinger og/eller deltager i arbejdsprocesser i tilknytning til polyesterstøbningen. Når virksomheden overholder arbejdsmiljøreglerne, har de ansatte et sikkert og sundt arbejdsmiljø, også når de arbejder med farlige kemiske stoffer.

Endvidere er der under hvert stof m.v. angivet, hvornår betingelserne for anerkendelse af en arbejdsskade er til stede. Arbejdsskadesikringsloven har et erstatningsretligt sigte, hvilket indebærer, at der skal påvises en sikker årsagssammenhæng mellem den pågældende påvirkning på arbejdspladsen og den konkrete sygdom, som den enkelte har udviklet. Endvidere vil nogle tilfælde være at betragte som en ulykke, som for eksempel en akut forgiftning, og kan anerkendes efter reglerne for anerkendelse af ulykker.

Styren

Mulige sundhedsfarer
Styren er et flygtigt, brandfarligt, sundhedsskadeligt og lokalirriterende organisk opløsningsmiddel, som findes i top- eller gelcoat og præpolymeriseret polyester. Styren optages i kroppen ved indånding og gennem mavetarmkanal og hud.

Styren virker irriterende på hud, øjne og slimhinder og er farligt ved indånding med risiko for påvirkning af det centrale og perifere nervesystem. Symptomerne er hovedpine, træthed, svimmelhed, muskelsvaghed, koncentrationsbesvær og ildebefindende. Efter længere tids påvirkning forekommer kroniske skader på centralnervesystem (glemsomhed, koncentrationsbesvær, unormal træthed, søvnbesvær og øget irritabilitet) og det perifere

nervesystem (nedsat følesans i arme og ben). Styren kan i kombination med støj og ethanol give varige høreskader.

Styren er af WHO's kræftforskningscenter klassificeret som muligt kræftfremkaldende hos mennesker (gruppe 2B) med lymfekræft og leukæmi. Derfor er det på Arbejdstilsynets liste over stoffer, der anses for at være kræftfremkaldende, og dermed omfattet af kræftbekendtgørelsen. På Arbejdstilsynets grænseværdiliste optræder styren som hudgennemtrængende og kræftfremkaldende med en loftværdi på 25 ppm.

Styren er vurderet som reproduktionsskadeligt med bl.a. misdannelser på fostrets centralnervesystem.[1]

Anerkendelse af erhvervsbetingede sygdomme
Arbejdsskadestyrelsen kan anerkende toksiske hjerneskader og nyreskader, der er opstået efter udsættelse for styren efter fortegnelsen over erhvervssygdomme.

Endvidere kan eksem efter udsættelse for opløsningsmidler, herunder styren, anerkendes efter fortegnelsen.

Endelig kan styren give skader på slimhinderne i luftvejene (øjne, næse, svælg og luftvejene), mens der ingen kendt årsagssammenhæng er mellem udsættelse for styren og astma, bronkitis eller nogen andre former for lungesygdomme.

Styren er, som ovenfor nævnt, på Arbejdstilsynets liste over stoffer, der mistænkes for at være kræftfremkaldende (blodkræft og/eller lymfekræft), da det er optaget på IARCs liste (International Agency for Research on Cancer) (gruppe 2B).

Blandt andet fordi klassificeringen af risikoen for disse kræftformer baserer sig på dyreeksperimentelle forsøg og celleforsøg, er disse kræftformer efter udsættelse for styren ikke optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme. Blodkræft og/eller lymfekræft kan derfor kun anerkendes efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

Skader, som sker på fosteret på grund af moderens arbejde med styren, er ikke optaget på fortegnelsen. Såfremt moderen har været udsat for styren i meget stort omfang (5-10 gange grænseværdien), vil sagen efter en konkret vurdering kunne forelægges for Erhvervssygdomsudvalget for stillingtagen til, om skader på fosteret skyldes moderens udsættelse for styren.

Anerkendelse af arbejdsulykker
Styren kan give akutte forgiftninger eller irritation af slimhinderne. Dette behandles som arbejdsulykker, da disse gener opstår akut til den konkrete episode, hvor den tilskadekomne er udsat for styren i en stor dosis.

Ved akutte forgiftninger kan der ske skader på øjne, næse, svælg og øvre luftveje, mens der ikke vil ske skader i lungerne.

Butanonperoxid (MEK-peroxid)

Mulige sundhedsfarer

[1] Miljøstyrelsen har ved årsskiftet 2010 - 2011indstillet en ændret klassificering for styren bl.a. i forhold til reproduktionstoksisk virkning til EU´s kemikalieagentur.

Butanonperoxid bruges ofte som hærder i polyester til støbning. I ren tilstand er peroxider eksplosive. Stoffet kan optages i kroppen ved indånding, gennem huden og mavetarmkanalen.

Butanonperoxid er ikke på Miljøstyrelsens liste over farlige stoffer, men er af andre klassificeret som ætsende og farligt ved indtagelse. Det virker alvorligt ætsende på hud, øjne og åndedrætsorganer både ved kontakt og påvirkning af dampe. Symptomer efter hudkontakt er svien, blæredannelse, brændende smerte og ætsning. Efter indånding giver det svien og smerter i næse, mund og hals.

Anerkendelse af erhvervsbetingede sygdomme
Butanonperoxid er stærkt irriterende og ætsende stof. Der er ingen kendte skader efter længere tids udsættelse for stoffet, idet skaderne sker akut ved udsættelsen for stoffet.

Stoffet er derfor ikke optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme. Der er ikke kendte langtidsvirkninger efter udsættelse for butanonperoxid, hverken i form af kræftformer eller hjerneskader, hvorfor sygdommene opstået alene efter udsættelse for butanonperoxid ikke vil blive forelagt Erhvervssygdomsudvalget.

Anerkendelse af arbejdsulykker
Skader, der skyldes udsættelse for butanonperoxid, er typisk ætsninger og irritationer af det område, der har været i kontakt med stoffet. Der kan således både være tale om skader på øjne, luftveje, slimhinder og huden. Også lungerne kan tage skade af ætsningerne på grund af udsættelse for butanonperoxid.

Skader af denne art vil kunne anerkendes som arbejdsulykker, når der er dokumenteret en skade på kroppen på grund af udsættelsen for butanonperoxid.

Acetone

Mulige sundhedsfarer
Acetone bruges til rengøring af værktøj i forbindelse med polyesterstøbning. Acetone kan optages i kroppen ved indånding, gennem huden og mavetarmkanalen.

Acetone er klassificeret som meget brandfarlig, som irriterende for øjne og kan ved gentagen udsættelse give tør og revnet hud. Endvidere kan dampe give sløvhed, svimmelhed og irritation af øjne og luftveje. Større koncentrationer kan forårsage hovedpine, kvalme og opkastning og bevidstløshed. Acetone har en grænseværdi på 250 ppm.

Anerkendelse af erhvervsbetingede sygdomme
Acetone er et organisk opløsningsmiddel, som kan give toksisk hjerneskade og nyreskader efter 5-6 års udsættelse med symptomer på forgiftning (berusethedsfornemmelse, hovedpine eller træthed) i tilknytning til udsættelsen.

Acetone kan ligeledes genere luftvejene og give irritation af øjne, næse, svælg og øvre luftveje, men giver ikke sygdomme i lungerne. Disse gener kan forelægges Erhvervssygdomsudvalget til en konkret vurdering.

Acetone giver tør hud ved kontakt, men ikke eksem. Det er derfor ikke en sygdom, der kan anerkendes, hverken efter fortegnelsen eller som en ulykke.

Der er ingen viden om, at udsættelse for acetone eller andre flygtige opløsningsmidler kan give kræft eller lungeskader.

Anerkendelse af arbejdsulykker
Symptomer på skader som følge af arbejde med acetone kan opstå akut ved udsættelse i større doser. De vil i disse situationer give symptomer i form af irritation af huden, øjne, slimhinder i mund og svælg (øvre luftveje).

Skader af denne art vil kunne anerkendes som arbejdsulykker, når der er dokumenteret en skade på kroppen på grund af udsættelsen for acetone.

Glasfiber

Mulige sundhedsfarer
Glasfibre, som bruges til armering af polyesterplast, kan gennembore hudens yderste lag og forårsage hudirritation med kløen, rødmen og blæredannelse.

Anerkendelse af erhvervsbetingede sygdomme
Der er ingen kendt viden om, at glasfibre giver varige skader i form af kræft eller lungesygdomme, og sådanne sygdomme er ikke optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme. Derimod er det kendt, at glasfibrene kan sætte sig i huden og der forårsage hudirritation.

Anerkendelse af arbejdsulykker
Såfremt arbejdet med glasfibre ikke har oversteget 5 dage, og der er sket en påviselig skade som følge af dette arbejde, vil Arbejdsskadestyrelsen kunne anerkende denne skade som en arbejdsulykke.

Støv

Mulige sundhedsfarer
Efter støbning og afformning af polyesterplastemner, skal de skæres og slibes. Herved dannes polyesterstøv med glasfiber, som kan være irriterende og skadeligt for luftvejene. Arbejdstilsynet har to grænseværdier for mineralsk støv. En grænseværdi på 10 mg/m3 af totalstøv, det vil sige den totale mængde støv i et arbejdslokale, og en grænseværdi på 5mg/ m3 respirabelt støv, som er den fraktion af støvet, der kan indåndes gennem næse og luftveje og nå lungerne.

Anerkendelse af erhvervsbetingede sygdomme
Arbejde i uspecifikt støv er kendt for at kunne give bronkitis eller KOL, hvis der er tale om arbejde i betydelige mængder støv og en udsættelse på flere år. Disse sygdomme kan anerkendes efter fortegnelsen. Der er ikke viden om at arbejde i støv kan give andre sygdomme, herunder kræft.

Anerkendelse af arbejdsulykker
Såfremt arbejdet i uspecifikt støv ikke har oversteget 5 dage, og der er sket en påviselig skade som følge af dette arbejde, vil Arbejdsskadestyrelsen kunne anerkende denne skade som en arbejdsulykke.